O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2001-yil, 23-mart • N13 (3603)

ХАЛҚ ШОИРИГА ЭҲТИРОМ

Юртимизда давом этаётган Наврўз тантаналари яна бир қутлуғ воқеага уланиб кетди. Атоқли ижодкор, халқимизнинг ғурур ва ифтихори, Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов 60 ёшга тўлди.

Президент Ислом Каримов 22 март куни шоирни Оқсаройда қабул қилиб, таваллуд айёми билан муборакбод этди.

Абдулла Орипов 60-йилларда ўзбек шеърияти осмонида чақиндек пайдо бўлди. Унинг илк шеърлариёқ адабиёт ихлосмандлари қалби тўридан мустаҳкам жой олди. «Митти юлдуз», «Кўзларим йўлингда», «Руҳим», «Онажон», «Ҳайрат» каби илк шеърий тўпламлари уни катта истеъдод эгаси сифатида тез орада халққа танитди.

Шоирнинг бирин-кетин дунё юзини кўрган «Юзма-юз, «Йиллар армони», «Ишонч кўприклари» каби шеърий тўпламлари, «Ҳаким ва ажал», «Жаннатга йўл», «Ранжком»,»Соҳибқирон» сингари достон ва драмалари ўзбек адабиётини янги босқичга кўтарди, у яратган адабий мактаб миллий тафаккурни янада юксалтиришга беқиёс ҳисса қўшди.

Куни кеча шоирнинг тўйига ўзига хос тўёна бўлиб, тўрт жилдлик асарлар тўплами босмадан чиқди. Шеърият мухлислари учун эса ижодкорнинг барча асарларидан баҳра олиш имконияти туғилди.

Давлатимиз раҳбари бугунги маънавий-маърифий юксалиш даврида Абдулла Орипов шеъриятининг аҳамияти ниҳоятда катта эканини таъкидлади. Суҳбат чоғида адабиётнинг жамият олдидаги вазифаси, унинг ҳаётдан доимо олдинда юриши, одамларга тўғри йўлни кўрсатиши, уларни юксак мақсадлар сари сафарбар этиши лозимлиги ҳақида қизғин баҳс юритилди.

Шу маънода, бугунги куннинг замонавий қаҳрамонларини яратиш, ҳаётга эндигина қадам қўяётган ёшларни ана шу фидойи инсонлар ҳаёти мисолида тарбиялаш адабиётимиз олдида турган муҳим вазифа экани таъкидланди.

Ҳозирги адабий жараёнга танқидий баҳо берар экан, Ислом Каримов, адабиёт аҳли, муҳтарам ёзувчи ва шоирларимиз халқимизга Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги дея мухтасар ифодаланган олий мақсадларимиз моҳиятини, бугунги мураккаб ҳаётимизда ўз фидойилиги, тадбиркорлиги билан бошқаларга ўрнак бўлаётган инсонлар ҳаётини бадиий образлар орқали очиб беришлари керак. Айтмоқчиманки, ижодкорларимиз кўп бўлсин, элим, юртим деб яшасин, замонга муносиб ижод қилсин, дея таъкидлади.

Биз XX аср ўзбек адабиётини Абдулла Қодирий, Ғафур Ғулом, Ойбек каби мумтоз адибларсиз, замонавий адабиётимизни Саид Аҳмад, Эркин Воҳидов сингари ижодкорларсиз тасаввур эта олмаганимиздек, - деди Президент,- маънавий келажагимиз, фаровон ва буюк истиқболимизни Абдулла Орипов ижодисиз ҳам кўз олдимизга келтира олмаймиз. Ҳозирги даврда ҳам унинг шеърлари халқимизни адолат тантанаси, ёруғ келажакка ишонч руҳида тарбиялайдиган юксак маънавий омил бўлиб хизмат қилмоқда.

Давлатимиз раҳбари сўзининг ниҳоясида Абдулла Ориповга эсдалик совғаларини топширди.

Қабул маросимида севимли шоиримиз сўзга чиқиб, кўрсатилган улкан эҳтиром учун Президентимизга чуқур миннатдорчилик билдирди.

- Инсон яралибдики, бахт нима деган саволга жавоб излайди,- деди Абдулла Орипов. - Менинг бахтим мана шу хуррият замонини кўриш насиб этганида, деб биламан. Бугун менга билдирилаётган ҳурмат-эҳтиромни адабиётимиз, бутун маданиятимиз намояндаларига кўрсатилаётган эътибор рамзи деб қабул қиламан.

ЎзА

Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Ориповнинг 60 йиллик таваллуд тўйига бағишланган тантанали кеча бугун «Туркистон» саройида бўлиб ўтади.

ҚУТЛОВЛАР

ҚАДРДОН ИНИМ АБДУЛЛА!

Ўзининг 60 ёшида ука деб аталиш кишига нақадар ёқимли эканини тасаввур этаётирман. Бундай аталиш учун одамнинг олдида оқсоқоллар бўлиши лозим. Мен ана шундайлардан бириман.

Шу муносабат билан айтишни хоҳлар эдимки, катта шоир ҳамиша ўз вақтида майдонга келади, у — ҳамиша тарихий. Зотан, катта шоир ўз халқининг овози, унинг орзу-умидлари ва инсон қалби изтиробларининг ифодасидир. Бироқ энг асосийси, у — ўз даврининг ҳаками ва куйчиси, у — жарчи ва файласуф, у сўз сеҳргари ва узлатга чекинган мутафаккир-дарвиш. Буларнинг бари унга қалб изҳорини ҳаммага бирдай тушунарли, севимли ва, шу билан бирга, кўтаринки теран маънолар моҳиятини ифодалаш учун ато этилган. Шу боис шоирнинг сўзларидан замондошлари ҳам, келгуси авлодлар ҳам фахрланиб юрадилар.

Абдулла Орипов менга XXI асрга қадам қўйган давримизнинг буюк маданий аҳамиятга молик ана шундай шоири бўлиб гавдаланади.

Қадрли укам, ўз миллий позициясини бойитиш ва жаҳон маданияти хазинасига муносиб ҳисса қўшиш учун ўзбек сўз санъати йўлларида шоирлик миссиянгизни давом эттиришингизни тилайман.

Табрик ва самимий истаклар билан:

Оқсоқол Чингиз АЙТМАТОВ.

2001 йил, 14 март
Брюссел

ҚАДРЛИ АБДУЛЛА!

60 ёшли умр тўйинг билан қутлаётганимдан бахтиёрман. Доимо навқирон, доимо ростгўй, ҳақ сўзли ва ҳар галгидай гўзал шоир бўлиб қолишингни тилайман.

Андрей ВОЗНЕСЕНСКИЙ.

Москва, Переделкино.
9 март 2001 йил.

"ЎзАС" ахбороти

Камолиддин Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институти Санъатшунослик илмий-тадқиқот институти билан ҳамкорликда истиқлолнинг 10 йиллигига бағишлаб "Наврўз — азалий ва абадий қадрият" деб номланган илмий анжуман ўтказди.

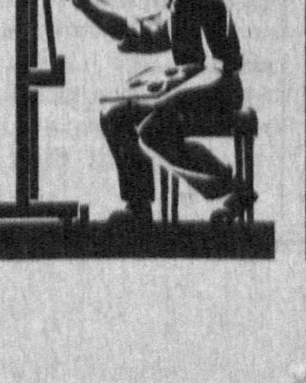

Анжуман аҳли Наврўзнинг қадимий ва навқирон байрам сифатидаги аҳамияти, унинг тарихий илдизлари, халқ ижодида Наврўз мавзуининг ёритилиши, бу қадимий байрам билан боғлиқ халқ мусиқаси ва тасвирий санъатига доир маърузаларни тингладилар. Тадбирни Миллий рассомлик ва дизайн институти ректори Усмон Қорабоев олиб борди.

Бу дунёда бир-биридан гўзал, бир-биридан ажойиб байрамлар кўп. Лекин Наврўз айёми беқиёс файзу тароват, кўрку салобати, маъно-мазмуни билан алоҳида ажралиб туради.

Президент Ислом КАРИМОВнинг Наврўз байрамига бағишланган тантанали маросимдаги табрик сўзидан

НАВРЎЗ ТАНТАНАСИ ДАВОМ ЭТАДИ

Ўзбек энг муҳим тантаналарини Наврўз арафасига атаб қўяди. Негаки, Навоий ҳазратлари ёзганидек, "Тун-кун тенг экан зоҳир ўлур бўлди чу наврўз". Демак, бу улуғ байрам тенглик тантанасига боғлангани жиҳатидан ҳам қадрлидир. Шу арафада маънавиятимиз юзини кўрсатувчи санъат аҳли сийлов маросими — "Офарин" танлови якуни "Ойнаи жаҳон" орқали мамлакатга намойиш этилди. Шу арафада ёш мусаввирларга соврин бериш тадбири нишонланди ва каттаю кичик конкурслар натижаси эълон қилинди.

Учинчи мингйилликнинг март ойи байрамларга тўла бўлди: Қурбон ҳайити, Аёллар байрами шодиёналари Наврўзи оламга уланиб кетганидан барча шод.

Пойтахт майдонларига эрталабдан халқ оқиб кела бошлади. Чеҳраларда қувонч барқ уради, кичкинтойлар

шоду хуррам. Бу шодиёна ҳамма-ҳаммага тенг татийди. Кўклам насими кўнгилларга илиқлик бахш этади. Худди ҳазрат Навоий хитоби каби:

Эй юзунг боғи насимида ҳавоий наврўз,
Лаъл тожинг бўлуб ул боғда бўстонафрўз.

Турли-туман мушаклар кўкламнинг мусаффо осмонига ялт-юлт қилиб отилди шу куни. Дастурхонларга сумалак, кўк чучвара, кўксомсалар ва бошқа тансиқ таомлар тортилди, юз билан юзлашаётган нуроний отахонлар, онахонлар дуога қўл очишди. Тинчлик барқарор бўлишини, осмонимиз шундай осуда, мусаффо бўлишини яратгандан тилаб, илтижо қилишди. Тилакларнинг энг каттаси эса ҳазрати Навоий қаламига мансуб:

Ҳар тунинг қадр ўлубон,
Ҳар кунинг ўлсин наврўз!

Мустақиллигимизнинг ўн йиллиги арафасида кутиб олинаётган Наврўзи олам тантанаси куй-қўшиқлар жаранглаган хиёбонларда, кўклам ҳиди анқиган хонадонларда, келажакдан умидвор, меҳру оқибат қулф урган кўнгилларда давом этмоқда. Зотан, халқимиз ишлашни ҳам, кўнгилни хушлашни ҳам яхши билади.

Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримов Наврўз байрамига бағишланган тантанали маросимдаги табрик сўзида халқнинг устивор руҳига урғу бериб, жумладан шундай дедилар: "Бугун, мана шу майдонда йиғилганларнинг ҳам, Наврўз тантаналарини "ойнаи жаҳон" орқали томоша қилаётган халқимизнинг ҳам нигоҳи Миллий боғимиз кўркига кўрк, чиройига чирой қўшиб

турган Алишер Навоий бобомизнинг мўътабар сиймосига қаратилган.

Шахсан менга, гўёки ҳазрат Навоий бугун юртимизда бошланаётган Наврўз тўйимизга оқ фотиҳа бераётгандай туюлади".

Бу юксак таъриф назм мулки султонига, Наврўзи айёмни шарафлаётган халққа эҳтиром белгисидир. Алалхусус, шундай сиймолар руҳи элу-юрт келажагини қўллаб-қувватлаб турган бўлса ажабмас.

... Тенглик тантанаси эса давом этади. Кўклам нафаси серқуёш Ўзбекистоннинг ҳар бир хонадонига кириб боради.

Суратларда: Тошкентда ўтган Наврўз тантанасидан лавҳалар.

А.ТЎРАЕВ суратлари

ДИЛФУЗАНИ ЯПОНИЯДА ТАНИЙДИЛАР

Наврўз айёми арафасида газеталарда Президент Ислом Каримовнинг Андижон вилоятидаги Тўрткўл қишлоғида яшовчи Тожибар Матбобоевага мактуби эълон қилинди. Бу аёл қандай жасорат кўрсатибди, дерсиз? Қувонарли жиҳати шундаки, унинг ўн уч яшар қизи Дилфуза Японияда ўтказилган Халқаро болалар асарлари танловида ғолиб чиққан. Ҳазилакам гап эмас — Америка Қўшма Штатлари, Россия, Хитой, Корея, Франция, Австралия каби ўнлаб давлатлардан жўнатилган олти мингдан зиёд расм ичидан у чизган "Маҳаллада тўй" сурвати совринга лойиқ кўрилган.

Ана шу воқеадан хурсанд бўлган Тожибар буни мустақиллик шарофатидан деб билиб, Юртбошимизга мактуб йўллайди. 17 март куни Юртбошимизнинг хатини Президентнинг Давлат маслаҳатчиси ўринбосари Аҳмаджон Мелибоев Андижондаги Дилфуза таҳсил кўраётган лицейда ўқиб эшиттиради ва қимматбаҳо эсдалик совғаларни топширади.

— Биз учун энг қимматбаҳо совға — Юртбошимиз дастхати туширилган хат. Бу қувонч умримиз охиригача етса керак, — дейди кўзига ёш олиб Тожибар.

Йигирманчи март куни Бадиий академия биносига санъат ихлосмандлари йиғилишди. Дилфузанинг кўргазмага қўйилган "Салом, XXI аср", "Бизнинг қишлоқ", "Натюрморт", "Манзара" номли сувратлари ўзгача иштиёқ уйғотади. Хиросимада ўтказилган танлов ғолиби Дилфуза Матбобоевага шу шаҳар мэри Тадатоси Акибанинг Фахрий Дипломи, танловнинг биринчи Соврини улуғ байрам арафасида топширилди.

Илиқ сўзлардан ҳаяжонланган Дилфуза буларнинг бари Истиқлол меваси эканлигини эътироф этиб, ўз асарини ижобий баҳолаган ҳайъат аъзоларига ташаккурини баён қилди.

Кунчиқар мамлакати нуфузли танловида Андижоннинг олис бир қишлоғида яшовчи Дилфузанинг биринчи Совринга эга бўлиши барчамиз учун қувонарлидир. Айниқса, япон тасвирий санъат мутахассислари бундай танловларга жиддий муносабатда бўладилар.

Хиросима фожеасидан сўнг Японияда болаларни сурват чизишга қизиқтиришга катта эътибор қаратилди. Негаки, урушга, бундай мудҳиш фожеаларга қарши болаларгина энг одил, энг фалсафий муносабатни билдира оладилар. Болалар сўзамолликни билишмайди, улар сувратлар тилида, ранг-баранг бўёқлар тилида сўзлайдилар, холос. Бола кўнгли разолат билан мутлақо чиқишолмайди. Бола дунёни шу қадар теран, шу қадар мукаммал ҳис этадики, унда маҳорат бўлса, чизган сувратларига кўз ташлаган ҳар қандай инсон юраги орзиқиб кетади...

Дилфуза чизган расмларда ёруғ ранг, келажакка умидворлик, мухтасар қилиб айтганда, қувончнинг тасвири кўзга яққол ташланади. Эҳтимол, ўша ранг боис, ўзбекона соддалик, осуда ҳаётга, мусаффо осмонга талабгорлик ҳисси нуфузли ҳайъат аъзоларини ҳайратга солгандир.

Оққан дарё оқмай қолмас, дейдилар. Бир вақтлар дунёни ҳайрону лол қолдирган улуғ бобомиз Камолиддин Беҳзод ҳазратлари издошлари аста-секин камолга етаётган бўлсалар ажаб эмас. Ажабмаски, ўзбек тасвирий санъат мактаби дунёга ўз сўзини айтса... Кўзларида ишонч барқ урган Дилфуза синглимиз кўклам элчиси — Бойчечак жасорати ила ана шу ҳақиқатни аср адоғида жаҳонга намойиш этди.

Ўз мухбиримиз

БУЮКЛАРГА БАХШ ЭТГАН ДАҲО, ҚУДРАТЛИДИР

Барча исёнкор шоирлар каби Абдуллага ҳам осон бўлган эмас. Қаттол тузум қамчисидан у ҳам эмин қолмаган. Лекин руҳий азоблар, сиқувлар, минг изтироблар сўнгида шоирга насиб бўлган каттакон бахт шуки, у халқи меҳрини қозонди, ўзи курашган озодлик ва мустақиллик ғоясининг куртак ёзганига гувоҳ бўлди. Шоир учун бундан ортиқ саодат йўқ.

Эркин ВОҲИДОВ

ВАТАННИ СЕВМОҚНИ ЎРГАТГАН ШОИР

Абдулла Орипов XX аср ўзбек адабиётининг марказий — таянч нуқталаридан биридир.

Бугун исму шарифи дилларда достон бўлаётган шоиримиз ижоди моҳиятини англамоқ ҳозирги ёш шеърхон учун бир қадар мушкул ишдир. Назаримда, Абдулла Орипов деган улкан ҳодисанинг аҳамиятини, кўламини, унинг шеърияти мавқеини тушиниб етмоқ учун ўтган асрнинг олтмишинчи йилларида ўзбек адабиётидаги, хусусан, шеъриятидаги аҳволни аниқ тасаввур этмоқ лозим.

Олтмишинчи йиллар — Сталин даври қатағонларидан кейин, адабиёт бир қадар ўзини тиклаб олишга ҳаракат қилаётган давр эди. Миртемир ("Сурат" достони), Шайхзода ("Хиёбон" китоби), Саида Зуннунова ("Бир йил ўйлари" тўплами), Асқад Мухтор ("Тўқсон тўққиз миниатюра" шеърлар китоби), Эркин Воҳидов (илк шеърлари) ижодларидаги тўлғонишлар худди шу пайтда бадиий ижоддаги мадҳиябозлик ва хушомадгўйликка қарши қўйилган жиддий қадамлар эди. Мафкура ишларини ўринлатадиган болшевиклар эса ўша давр ижоди ёлғонларини чинакам ҳақиқат деб оламга кўз-кўз қиларди. Коммунизм қуришга отланган маҳаллий пешволар, ўз халқлари манфаатларини ҳимоя қилиш нари турсин, "жаҳонда ягона тил вужудга келиши"ни хушомадгўйлик билан қутлашган, аллақачон оилаларида ўзбек тилида гапирмай қўйишганди. Матбуоту телерадио бўғзига овози тиқилиб, бахту саодатдан оламга жар солар эди.

Ватан ҳақида, Ўзбекистон ҳақида ғурур билан куйлаш, ошкора таъқиқланмаган бўлса ҳам, ҳеч ким бу мавзуларга коммунистик "хамиртуриш" қўшмасдан айтолмас, айтишни тасаввур ҳам қилолмас — ватанпарварлик ва миллатпарварлик билан ёзилган ҳар қандай сўз қувғин қилинар эди.

Худди шундай пайтда Абдулла Орипов пайдо бўлди.

Унинг тоза, юксак, самимий — ҳеч киму ҳеч нарсадан ҳайиқмайдиган овози бирдан Ўзбекистонни ларзага солди. Абдулла Ориповнинг ҳар бир сатри, ҳар бир шеъри билан Адабиёт ўзбек адабиётига қайта бошлади.

Шоирнинг биринчи китоби мисли кўрилмаган ҳаяжон билан кутиб олинди. Ғайрат ва Жасорат билан йўғрилган шеърлар — юракларга, руҳларга "Ватан" деган туғёнинг мангу ҳаёт муҳаббатини сочиб ўтди. Ҳозир биз "Ўзбекистон Ватаним маним" деб жўнгина айтаётганимиз сатрларни, у пайтларда ҳасрату ғуссалар ичида — кўз ёшларимиз тирқираб ёд айтганларимиз ёдимда...

Абдулла Орипов шеърияти — шўроларнинг қудратли мафкураси сиқуви остида саросимада қолган юракларга шараф билан яшашнинг ягона йўли — Ватанни севмоқ эканлигини ўргатишга хизмат қилди. Ватанни озод кўришни истаган ва кейинчалик бу йўлда саъй-ҳаракатлар қилган инсонларнинг асосий кўпчилигига ҳам Абдулла Орипов шеърияти мадад бўлганига гувоҳмиз.

Абдулла Орипов шеърияти — мустамлакачилик даврида ҳам ўзбекда ору номус барқарор эканлиги ҳақида келажакка кўрсатадиган ўлмас ҳужжатларимиздандир.

Мен Шоиримизни қутлуғ олтмиш ёшлари билан қутлар эканман, ҳар бир дамлари ҳар дамгидек илҳомга чўлғонсин, деб қоламан.

Усмон АЗИМ

• • • • • • • • • • • • • • •

АДИБНИНГ НАСРИ

Адабиётимиз тарихидан маълумки, Чўлпон, Фитрат, Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Ҳамид Олимжон, Мақсуд Шайхзода сингари сиймолар адабиётшунослик, адабий танқид ва публицистика соҳаларида ҳам фаол ижод қилишган. Бугунги кунда ҳам адабиётимизнинг пешқадам намояндалари Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров, Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов ва бошқалар бу борада фаоллик кўрсатишмоқда. Бундан Абдулла Орипов ҳам мустасно эмас. У қирқ йиллик ижоди давомида вақтли нашрларда, тўпламларда ижтимоий-сиёсий ҳаётнинг, бадиий ижоднинг муҳим муаммоларига оид кўплаб мақолалар, суҳбатлар, эсдаликлар, хотиралар, адабий кузатишларини эълон қилди.

Хусусан, "Денгиздан томчилар" ("Гулистон" журнали, 1968, 11-сон) ва "Ўзбекистондир бу юрт" ("Шарқ юлдузи" журнали, 1970, 11-сон) сарлавҳали тақризлари туркум шеърлар ёки шеърий тўплам ҳақида бўлишига қарамасдан, уларда шоирнинг шеъриятга қарашлари, идеаллари акс этгани билан эътиборлидир.

Абдулла Ориповнинг адабиёт ва шеърият, ижод табиати, устозлар сабоғи, тенгдошлар ва шогирдларнинг изланишлари ҳақидаги фикр-мулоҳазалари ўзига хослиги билан ажралиб туради. Бу жиҳатдан "Эҳтиёж фарзанди" деб номланган мақола характерлидир. Шоир ўз кузатишлари, тажрибалари асосида субъектив хулосалар чиқаради. Бу хулоса шеърнинг табиатини, умуман, шеър нима учун ёзилишини, яхши шеър ёмон шеърдан, ўртамиёна шоир юксак санъаткордан қандай фарқ қилишини тушуниб олишимиз, идрок қилишимиз нуқтаи назаридан қимматлидир. Шоир чинакам шеърият қандай бўлиши кераклиги ҳақидаги ўз қарашларини зўрлаб тиқиштирмайди, балки асосли далиллар, фикрлар мантиғи шоир қарашлари объектив ҳақиқатга уйғун эканлигидан гувоҳлик беради. Ўзига хослик, фикр, чинакам ҳиссиёт, самимият, юксак маҳорат, доимий бойиб борадиган билим, мудом ўсиб, юксаладиган дид ва савия, онгли ва ижодий меҳнат шеъриятни қисмат деб билган шоирларга хосдир, дейилади хулосалардан бирида. Мазкур мақола қандай қилиб шоир бўлиш мумкинлиги ҳақидаги йўл-йўриқлар эмас, балки чинакам шоирга қўйиладиган талаблар ҳақида.

Нур ва эзгулик фарзанди, куй, мусиқа билан биргаликда юксак ҳодиса бўлган шеърият барча гўзаллик каби одамларга фақат қувонч ҳадя этади, одамни яхшироқ тушунишга ёрдам беради. Аммо ҳар қандай шеър ҳам кишиларга завқ-шавқ бағишлайвермайди. Шеъриятнинг ҳамма учун ягона бўлган бир талаби борки, усиз яхши шеър яратиш мушкул. Бу юксак ижтимоий ва инсоний дарддир. "Эҳтиёж фарзанди"да илгари сурилган фикрлардан бири мана шу.

Шоирнинг йирик адабиётшунос олимлар Бахтиёр Назаров, Наим Каримов, Иброҳим Ҳаққулов, Анвар Жабборов ва бошқалар билан қилган суҳбатларида ҳам шеъриятнинг табиати, буюк Алишер Навоийнинг жаҳон шеъриятида тутган ўрни ҳақида теран мулоҳазалар билдирилади, айрим шеърлари яратилиши билан боғлиқ воқеалар баён этилади, аниқликлар киритилади.

Шоир насрининг бир қисми жаҳон адабиёти ва мумтоз адабиётимиз намояндалари, йигирманчи аср ўзбек адабиётининг кашшофлари, тенгдошлар ва шогирдлар ҳақида. Уларда яхлит адабий портрет яратиш мақсад қилиб қўйилмаган, балки у ёки бу ижодкор учун энг характерли хусусиятлар мухтасар баён қилинган. Гап Данте, Навоий, Машраб, Пушкин ҳақидами ёки Абдулла Қодирий, Ғафур Ғулом, Абдулла Тўқай, Қайсин Қулиев, Шуҳрат, Саида Зуннунова ҳақидами — барча ҳолларда мана шундай ёндашишнинг гувоҳи бўламиз. Бундан ташқари, бу мақолаларда А.Ориповга хос яна бир жиҳат — шеърлар таҳлилидаги пухталик, зукколик намоён бўлади. "Улуснинг навобахши" мақоласида Алишер Навоий ҳазратларининг жаҳонда тутган мавқеи қуйидагича таърифланади: "Навоий идеаллари бир халқ, бир тил, бир қавм чегарасига сиғмайди. Бу зотнинг ўгитлари жами инсон боласига, эс-ҳуши жойида бўлган тафаккур соҳибларига қаратилгандир. Шу боисдан ҳам ер юзининг барча пучмоқларида буюк Навоийни фақат илтифот юзасидан эмас, балки башариятга меҳнати синган зот бўлганлиги учун ҳам ардоқлаб турибдилар".

"Усмон Носир ҳақида сўз"да оташин шоирнинг шеъриятимизда тутган ўрни ажиб бир нуқтадонлик билан кўрсатиб берилади. Ойбек ҳақидаги "Бир умрга татирлик" сарлавҳали хотиранинг ёзилиш услуби гўзал бир куйни эслатади.

Тарихий экскурслар, муқоясалар, тутилмаган образли иборалар, ўзига хос тил шоир публицистикасини безаб турадиган фазилатлардир. Умуман, А.Орипов насрининг тили алоҳида тадқиқ этилишга лойиқ. Тароватли, ифодали, тутилмаган иборалар, образларга, қочиримларга бой, лўнда, заргарона тизилган халқчил тил.

Шоирнинг ижтимоий-сиёсий воқеликка, давр илгари сурган масалаларга, ҳаёт ва адабиётга муносабати, айниқса, унинг 80 — 90-йиллардаги суҳбатларида очиқ намоён бўлади.

Халқимизнинг асрий орзулари ушалган истиқлол йилларида Абдулла Орипов носир сифатида ҳам ниҳоятда фаоллик кўрсатиб келмоқда. Биргина ўтган иккимингинчи йилда вақтли матбуотда йигирмадан ортиқ мақолалари, суҳбатлари билан қатнашганлиги фикримизнинг далилидир. Бу чиқишларнинг мавзу доираси хилма-хил. Уларда мустақиллигимизни кўз қорачиғидек асраш ва мустаҳкамлаш, миллий истиқлол мафкураси, маънавият масалаларининг энг ўткир жиҳатлари қаламга олинади. Унинг "Ўзбекистонни ҳеч ким енга олмайди" сарлавҳали публицистик мақоласи шиддати, фикр ва туйғулар таранглиги, муросасизлиги билан Ҳамид Олимжоннинг уруш йилларидаги машҳур "Мен ўзбек халқи номидан сўзлайман" мақоласини эслатади.

"Барча байрамлар калити", "Мустақиллик: муносиблик масъулияти", "Илдизи теран ниҳоллар", "Биз уммон юзини кўрдик", "Эски номдаги янги тузоқ" каби суҳбат ва мақолаларида шеърга сиғмаган кузатишлар, мулоҳазалар изҳор қилинади. "Инсон боласи ҳамма нарсани вақтинча йўқотиши мумкин, лекин мустақиллигини йўқотса, дунёнинг барча қувонч ва ташвишлари бекордир", деб ёзади у.

Дониёр БЕГИМҚУЛОВ

Абдулла Орипов адабиётга ўзига тенгдош авлоднинг — XX аср ўрталаридаги ёшларнинг ўй-фикрларини, орзу-армонларини, туйғулари ва кечинмаларини олиб кирди.

Озод ШАРАФИДДИНОВ

1978 йил эди. Кунларнинг бирида хизматга бориб, жойимга ўтирар-ўтирмас телефон қўнғироғи чалинди. Дастакни кўтардим. Саломаликдан кейин қўнғироқ қилаётган одам ўз исми-шарифини айтиб, "Тез етиб келинг!", деди буйруқ оҳангида. Етиб бордим. Катта маҳкаманинг масъул ходими кабинетидаман.

— Биз сизни зарур иш билан чақиртирдик. Мана бу нарсани ўқиб кўрсангиз, — деди.

Кўрдимки, менга узатилган нарсалар "Муштум" журналининг сонлари.

— Буларни ўқиб кўрасиз, мана бу ҳали босиб улгурилмаган қисми, буни ҳам ўқийсиз, — деб қўлёзмани узатди.

— Мана бу шу асар устидан тушган шикоят, иложи бўлса жавобни шу бугуноқ тайёрлаб берганингиз яхши, катталарнинг талаби шу. Достон ҳозирча чоп этишдан тўхтатилган, — қўшиб қўйди у.

Рози бўлдим. Ишлашга холи жой сўрадим. Бўш хона топиб беришди.

Шикоятни ўқиб кўрдим. Гап "Муштум" журналида чоп этила бошланган Абдулла Ориповнинг "Жаннатга йўл" достони ҳақида борарди. Аризада достон партиявийлик, синфийлик талабларига жавоб бермайдиган асар эканлиги, унда совет кишисининг — бош қаҳрамоннинг аросатда қолиб кетиши, ҳаёт ҳақиқатига тўғри келмаслиги ва диний ақидаларнинг тарғиб қилинаётгани ҳақида ёзилганди. Хуллас, бир ярим бетлик шикоят ўша тоталитар даврнинг дабдабали айбномалари билан тўла эди. Хаёлим ҳар томонларга кетди. Бу айбномалар билан истаган ёзувчини қоралаш, бадном қилиш, ҳатто бадарға қилиш ҳам мумкиндек кўринди.

Асарни ўқишга тушдим, хаёлим 50-йилларда ўзимнинг талабам бўлган Абдуллага кетди.

Абдулла кўп ҳам кўзга ташланавермайдиган, ўзини кўрсатишга уринавермайдиган талабалардан эди. У пайтларда мен университетда "Бадиий маҳорат сирлари" мавзуида махсус курс олиб борардим, адабиёт тўгарагининг раҳбари ҳисобланардим.

Абдуллани дастлаб мана шу тўгаракда кўрганман. Бошқа адабиёт мухлислари қатори у ҳам ёзган шеърларини шу тўгаракда ўқирди. Сафдошларининг асарлари ҳақида фикр билдириб, кўзга кўринавермасди. Мана, ўша тўгаракда ўқилган шеърлардан бири — "Арча"нинг мазмуни:

Қояларнинг тўшидан олиб, тошйўнар уста тегирмон ясамоқчи. Нима бўлади-ю, тош қулайди, пастга думалаб ёш арчани пайҳон этади. Арчанинг аҳволи ачинарли эди. Унинг танаси тош тагидан боқарди. Вақтлар ўтди. Тошйўнар устанинг йўли яна шу қоя томон тушди. У кўрди:

Ўнгирларда бўй чўзган буюк,
Водийларга ажиб бир гултош.
Мана мен, деб турарди арча,
Кўтарганча бошларида тош.

Абдулланинг талабалик чоғларида ёзган бу шеърига танланган воқеада бироз сунъийлик сезилса ҳам, унда катта маъно бор эди. Ҳаётга интилаётган табиат. Унинг бошига ҳар қанча кулфат тушмасин "енгаман, ўсаман, кўркам бўламан", дейди. Бу ёш шоир содиқ бўлган ҳаёт фалсафаси, табиат фалсафаси эди.

Кичик бир шеърга катта маънони сиғдириш учун ҳаётда олға боқадиган, узоқларни кўрадиган, энг муҳими, кузатилган воқеадан зарур маъно чиқара биладиган истеъдод бўлиши керак.

Достонни ўқиб, варақдан-варақка, журналдан-журналга ўтаман. Абдулланинг менга таниш равон услуби, дадил ҳукмлари, ўрнини топиб ишлатаётган иборалари борган сари эътиборимни тортади. Асарни берилиб ўқийман.

Уни тез тугатиб, маълумотнома сифатида фикрларимни қоғозга тушурдим: "Асарнинг ғоявий жиҳатдан ҳеч қандай зарари йўқ. Шикоятда кўрсатилган камчиликлар шоирнинг бу янги асарига нисбатан туҳмат деб ҳисоблайман. Уни охиригача чоп этиш керак." Мана, ўша маълумотномада менинг берган асосий фикрларим.

Фикрларим раҳбарларга ҳам маъқул бўлди шекилли, достоннинг давоми "Муштум" журналининг саҳифаларида яна чиқа бошлади.

"Жаннатга йўл" кўпчиликнинг кўнглидагини акс эттирган яхши асар сифатида тан олинди. Алоҳида китоб сифатида нашр ҳам қилинди. Драматик асар сифатида саҳналаштирилди ҳам. Умуман, ўша даврда яратилган етук асарлардан бири бўлиб қолди.

Бугун ўйлайман: нега илк саҳифалари босила бошлаган заҳотиёқ асар аризачилар эътиборига тушди? Бу саволга жавобни асарнинг асл мазмунидан излаб кўриш керакка ўхшайди.

"Жаннатга йўл" ижтимоий фикрларнинг беҳад аниқлиги, эзгулик билан ёвузлик орасидаги зиддиятнинг ниҳоятда кескинлиги билан характерлидир. Драматик достонда ҳаёт муаммоларига тегишли бир неча нуқталар бор. Улардан биринчиси — шоир ва жамият. Шоирнинг жамият олдидаги бурчи. Бу масала ҳаётнинг ниҳоят муҳим нуқталаридан бири. Қарийб 20 йил ичида орттирган тажрибалари, санъаткорона изланишу машаққатлари Абдулла Ориповга бу масала борасида салмоқдор фикр айтишга имконият берди.

Асарнинг марказидаги шоир йигит қандайдир сабаблар билан дорулфанодан, дорулбақога йўл олган. У Тарозибон фариштанинг рўпарасида турибди. Йигит қалам соҳиби. Ҳаётини ижодга бағишлаган ва унинг ишончи комилки, ҳаётда қалам тебратиб кўп савоб ишларни қилган. Шулар эвазига унга жаннат эшиги очиқ бўлади, албатта. Тарозибон ишга тушади. Йигитнинг гуноҳ ва савоби ўлчанади. Маълум бўлдики, жаннатга муяссар бўлиш учун унинг савоби етмайди. Демак, у аросатда. Ўз қисматидан таажжубга тушган йигит бу ҳолнинг сабаби билан қизиқади ва шундай жавоб олади:

Сен шоирсан, сенга Оллоҳ
ёруғ нур берди,
Оташ берди, забон берди,
ҳам улуғ юрак.
Тимсолингда бечоралар
ўз дардин кўрди,
Бахтин кўрди, шодликларин
кўрганлар бешак.
Боя сенга бир бандани
айтиб бергандим,
Қора юрак, ҳасадгўй ҳам
манфур ва олчоқ.
Ўзгасини қизиқсиниб ўзинг айтгандинг:
Товламачи ва текинхўр, суллоҳ ялинчоқ.
Танийсанми сен уларни?..

Тарозибон шоир сифатларини бир қадар қайд қилиб, ҳаётда ёвузлик тимсоли бўлган кимсаларга ишора қилади-да, уларни йигит кўз олдига келтирмоқчи бўлади. Бироқ йигит уларни қайта кўришдан безор. Фоний дунёда уларни кўраверib кўзи тўйган, дили хун бўлган.

Тарозибон фаришта муддаосини охирига етказиш ниятида сўзларини давом эттиради:

Айбингни энди
Бир оз англаб олгандирсан,
зуккосан, гапир.
Улар қанча бандаларнинг бошига етди.
Сен уларни кўриб, бир сўз
дедингми ахир?!
Илоҳий дил берган эди сенга худойим,
Қулоқ сол деб шўрликларнинг
оҳи-воҳига.
Сен-чи, само шуъласини
куйладинг доим,
Шеърлар битдинг юлдузларга,
гулга, оҳуга.

Йигит айбига иқрор. У дўзахнинг энг уқубатли жойларига тушишга ҳам тайёр. Бироқ дўзах қаърида фоний дунёда кўрган манфур кимсаларга яна дуч келишга тоқати йўқ. У фариштадан дўзахнинг шу хилдаги ёвузлардан холи жойига йўллашни илтимос қилади. Бироқ Тарозибон уни дўзахга юборишни лойиқ кўрмайди. У — аросатда.

Шоир аросатда юриб ҳасадгўй иғвогарга дуч келиб қолади. Иғвогар ўз "касб-кори" ҳақида кимгадир нимадир дейиши керак. Иғвогар йигитга мурожаат қилиб, дардларига қулоқ тутишни илтимос қилади.

Иғво қилиб ўз дардимга шифо
қиламан.
Пайғамбарми, худоми у, инсонми,
шайтон —
Мен ажратиб ўтирмайман, демократман
чин.

Нормурод НАРЗУЛЛАЕВ

ИЛҲОМ ИҚБОЛИ

Абдулла Ориповга

Буюк шон, саодат муборак бўлсин,
Қўлни беринг энди, шоири замон!
Меҳр гулларидан қўйнингиз тўлсин,
Ва бўлсин қалб омон, бошингиз омон!

Тоабад чулғасин юртим шамоли,
Бахтиёр умидлар бўлсин пойидор.
Сизни тарк этмасин илҳом иқболи,
Юрак ашъорлари шоирдан ёдгор!

Адолат ўрнида топди қарор, ҳақ,
Диёнат кийдирди бошга тилло тож.
Хайриҳоҳ инсонга хайриҳоҳдир халқ,
Одамга таянчдир — эътиқод, ишонч.

Толе киприклари асрасин кўзни,
Ҳасад тўзонидан қолмасин ғубор.
Ишонч кўприклари қўлласин сизни,
Ҳаёт ҳақиқати юртда барқарор!

Салом, ҳур баҳорим, салом, олтин ёз,
Фасл дастурхонин ёзибди пайкал.
Шоирим, қўйдингиз ушлаб қалам, соз,
Покликдан обида, илҳомга ҳайкал!

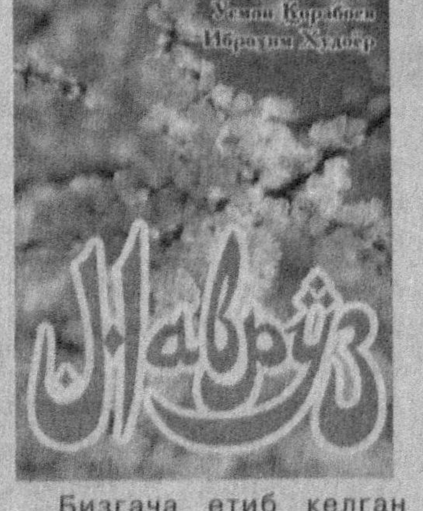

Бизгача етиб келган қадимий манбаларда таъкидланишича, Эрон, Ўрта Осиё ва Афғонистонда "Наврўз аҳмонийлар даврида (милоддан аввалги VI асрларда) ҳам кенг нишонланган. Демак, Наврўзимиз 2600 йиллик тарихга эга.

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академиясининг "Академия" нашриётида Усмон Қорабоев ва Иброҳим Худоёрнинг Наврўз деб номланган рисоласи босилиб чиқди.

Рисолада гўзал ва улуғ байрамимиз ҳақидаги қимматли маълумотлар, яъни Наврўзнинг келиб чиқиш тарихи, ривожланиши ва республикамиз мустақилликка эришгандан сўнг янгича мазмун кашф этгани, ҳақиқий халқ байрамига айлангани ҳақида фикр юритилган.

Рисола кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Бахтиёр ТОШНАЗАРОВ

"ПАЛОВХОНТЎРА" ТАНЛОВИ

"Ўзбектеатр" бирлашмаси таклифига биноан Себзор даҳасида жойлашган "Оталар чойхонаси"га кириб борганимда тўққиз қозондан чиқиб турган буғни кўриб ҳайрон қолдим. Чойхона тўрига "Паловхонтўра" деб ёзиб қўйилибди. Чойхона ичи гавжум, столлар чиройли безатилган, дастурхонларга баҳор таомлари — сумалак, кўк сомса, кўкчучваралар тортилган. Бу тадбирнинг мақсади билан қизиққанимда, бирлашма бош директори Муҳаммадали Абдуқундузов шундай деди:

— Бугун чойхонага театр санъати фахрийларини таклиф этганмиз. Мақсадимиз бир пиёла чой баҳона дийдорлашиш, Наврўзи олам кунлари ўтганларни хотирлаш. "Паловхонтўра" деб ном олган бу тадбирда норасмий ош танлови ҳам ўтказамиз. Қани, қайси театр жамоаси ошни қойиллатаркин?

Тўғриси, барча театрлар ош дамлашда бир-бирларидан қолишгани йўқ. Буни ош дамлаш жараёнидан репортаж олиб борган режиссёр Марат Асадуллаев ва актёр Тоҳир Саидов ҳам, севимли ёзувчимиз Саид Аҳмад ва машҳур аскиячи Абулқосим Тўйчиев ҳам бир овоздан тасдиқладилар.

Муқимий номидаги театр актёрлари Меҳри ва Александр Бекчонов, Турғун Бекназаров қўшиқлари, Ҳамза ва рус драма театрлари жамоаларининг чиқишлари даврага файз бағишлади. Айниқса, Лариса Москалёванинг шўх қўшиқлари барчани рақсга тушириб юборди.

Танловда ғолиб чиққан жамоа тайёрлаган паловхонтўрадан Хлебушкина номидаги 22-меҳрибонлик уйига юборилди. Болалар ҳузурида Л.Москалёва ва бошқа санъаткорлар меҳмон бўлдилар.

Гулчеҳра УМАРОВА

НАМАНГАНДА

Ясси тоғлар қўйнидан тортиб олинган, бетон тўсиқлар ила муҳофазаланган йўлдан биз тушган "Нексия" енгил "сузиб" бораркан, хаёлдан "Йўл азоби — гўр азоби эмас, балки йўл юрмоқ жаннат ҳавосидан нафас олгандек мароқли экан" қабилида бир фикр кечди. Йўллар гоҳ юксакка ўрлайди, гоҳо шофёр моторни ўчиргандек бўлади — машина шамолдек пастликка шўнғиб кетади, тоғ этагидан айланиб-айланиб яна манзил сари ошиқади; манзаралар тез алмашинади; баъзан шундай рўпарангизда қорли чўққилар, яккам-дуккам арчалар "лип-лип" этиб ўтади, баъзида эса эчкию қўйларнинг адир лабида ўтлаб юрганини кўрасиз. Олис-олисларда гугурт қутисидек бўлиб кўзга чалинадиган уйлар. Тинч, осуда ҳаёт. Қизил кўйлакли қиз қудуққа эгилади, изидан кучукча пилдирайди. Турфа манзаралардан завқланибми, шофёр машинани таққа тўхтатади, тамаки тутатиб, чўққиларга кўз ташлайди.

— Бунча совуқ экан, — жунжикади ҳамроҳимиз.

— Тоғ тепасига чиқиб кетаяпмиз-да, — билимдонлигини намойиш этади русча газет мухбири.

— Ундай бўлса, демак, қуёшга яқинлашяпмиз-ку! Унда иссиқ бўлиши лозим эди, — бўш келмайди ҳамроҳимиз.

Аслида одамзод табиатнинг бир қисмига ўхшаб кетади: дов-дарахтлар, гулу чечаклар, қушлар, ҳайвонот, наботот олами иқлимга қанчалик уйғун келса, ўша жойда истиқомат қилувчиларнинг қиёфаси, руҳияти, урф-одатию шеваси ҳам шунча мос ҳамоҳанглик касб этмоғи аён. Буларнинг барчаси бир бутун: ҳеч нимани қўшиб ҳам бўлмайди, олиб ҳам. Мавлоно Жалолиддин Румий "Ҳайвон инсоннинг бир парчаси эмасми?" деганида қанчалар ҳақ эди. Ҳа, мана шу тоғларнинг кўкни ўпаётгани бежиз эмас — худди шу сеҳрусиноат Фарғона водийсининг тилло камаридир...

Шаҳар шовқин-сурони, рўзғор ташвишлари бизни биргина кунга ўз домидан озод қилди. Боришда тўрт соату қайтишда ҳам шунча... водийнинг нафис кўринишларига ошно бўлдик, шу тоғлар бағрида яшасанг, тип-тиниқ булоқ сувларидан симириб, кўз қорачиғингга шу яшил рангларни тўлдириб! Аммо илож қанча?

Она табиатдан узоқлашган сайин одамзод руҳий дунёсининг бир чеккаси шип-шийдам бўлиб боравераркан.

ДЎСТЛАР САДОҚАТИ

Йигит таажжубда: фоний дунё-ку, майли, энди боқий дунёда бу "касб" билан шуғулланишга нима ҳожат экан?!

Иғвогар ўз "касб"ини далиллайди. Унинг назарида барча касб эгалари пўкка. Икки дунёда ҳам у ўзини етук ҳисоблайди. Бу ерда ҳам у тинч эмас. Ўз "касб-кори"ни урф қилишдан қайтмайди. Ҳатто тарозисини қуриб боқий дунёга келганларнинг гуноҳ савобини ўлчаб, тақдирини ажрим қилишга кафолат берилган Тарозибон устидан ҳам у ариза ёзишга қодир.

Икки дунё ҳақиқатга ўзимман нозир,
Тарозибон устидан ҳам хат ёздим кўкка,
Олатасир, текшир-текшир у ерда ҳозир.

Иғвогарликнинг азобини обдон тортаётган бўлса ҳам, у ҳамон ўз "ҳунарини" таърифлашдан қайтмайди. Шу билан у роҳатланади.

Ота-онам орасини бузганман ҳатто,
Бир-бирини заҳарлашиб ўлганлар охир.
Қайнонамни эса эсдан қилганман жудо.

"Жаннатга йўл"да яна бир масала бор. Бу ўзини истеъдодли ҳисоблаган ёшлар билан ҳаётда муайян мавқени эгаллаб турган кексалар орасидаги зиддиятдир. Бу зиддият адабиётнинг азалий масалаларидан бири. Ҳақиқат шундан иборатки, ёш талантнинг ўзига мувофиқ мавқени эгаллаб олиши осон эмас. Унинг олдида сон-саноқсиз тўсиқлар. Ўзини талантли ҳисоблаб, ёшларга ўрнини беравермайдиган кексалар ҳам бисёр. Шоир бу масалага йигит мушоҳадаси орқали дейди:

Инсон зоти, сенинг недан каминг
бор эди?
Сенга тангри берганди-ку
тафаккур, имон.
Замин, ҳаво — бари сенда
барқарор эди,
Нечун дилдан инсоф ҳиссин
айладинг гумдон?
Ахир сен ит эмасдинг-ку,
беланиб лойга.
Бир-бирингни ғажисанг то
суяк талашиб
Самимият қайда эди,
тафаккур қайда.
Луғатингда гар бу сўзлар
ётди қалашиб
Ҳасад-иғво қайдан кирди
шўрлик каллангга,
Қайдан сени чулғаб олди
худбинлик, куфр.
Нечоғлик сен ширин эдинг
гўдак паллангда,
Ва нечоғлик балчиқ ичра
кечирдинг умр.

Булар аросатдаги йигит тилидан айтилган шоир Абдулла Орипов хулосаси эди. Мақоланинг бошидаги воқеани эсласак, шундай хулосага келамиз. Шоир Абдулла Орипов ёш бўлишига қарамасдан кўпгина азобларни кўрган, кузатган ва ижод тажрибаси давомида бу кўрган, кечирган ва кузатганларини бир асар доирасида тасвирлаб беришга ҳаракат қилган. Ҳақиқатдан ҳам шоир тасвирлаган товламачи, ҳасадгўй, иғвогарлар борки, улар ўзлари ҳақида ёзилган асарни тезлик билан пайқаб, ҳали асар тўла эълон қилинмасдан туриб, катта идорага ариза йўллаганлар. Демак, асарнинг илк бобларидаёқ улар ўз қиёфаларини шоир кўзгусида кўриб англагандек, чамамда.

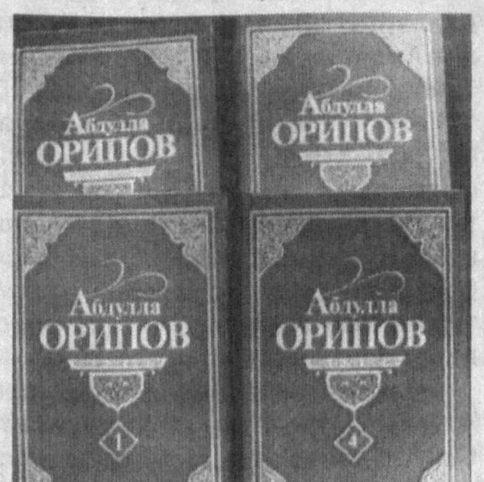

Абдулла Ориповнинг "Жаннатга йўл" драматик достони салбий образларни тасвирлаш жиҳатдангина эмас, балки ижобий ҳодисаларни қайд этиш жиҳатидан ҳам ибратлидир. Асарнинг бу хусусияти асосан унинг ечимида ўз аксини топади.

Тарозибон шафқати ва маслаҳати туфайли шоир йигит аросатда юриб жаннатга ўтиш учун етмаган икки пайса савобни излайди. Дастлаб унинг хаёлига Ота ва Она келади. Унинг тасаввурида фақат шуларгина икки пайса савобни унга ато этиши мумкин. Аросат майдонида у Отасига дуч келади. Ота унинг дарду аламига қулоқ солади. Маълум бўладики, Тангри Отани жаннатга йўллаган. Унинг савоб ва гуноҳлари учма-уч келган экан. Шунга қарамасдан Ота ўғлига икки пайса савобни ўзидан олиб унга бериб, дўзах қаърига кетишга рози. Аммо ўғил Отани жаннатдан маҳрум қилишга рози эмас. Кейин у Онасини излайди. Онани у жаннат эшигидан топади. Она ҳам унга икки пайса савобни аямаслигига кўзи етади. Шу сабабдан Онадан икки пайса савоб сўрашни эп кўрмайди. Ўзини ошкор қилмасдан она олдидан кетади.

Дўзах қопқаси олдида унга дўстларидан бири дуч келиб қолади. Ҳол-аҳвол сўрашганларидан кейин ўзи ҳам Аросатда юрган дўсти фоний дунёда бир иғводан қутқазгани эвазига икки пайса савоб бериб, ўзи дўзахга кетишга розилигини билдиради.

Рад этма зинҳор.
Ҳозир икков кириб борсак, дейлик,
масалан,
Тўлармиди жаҳаннамнинг чексиз
маскани?
Дўстлик ҳаққи, илтимосим эшит
қатъиян:
Олгин мендан етмаган шул икки
пайсани!

Бироқ шоир йигит бунга рози эмас. Дўст ўз таклифига далил келтиради.

Мен қарзимни узмоқчи эдим!
Сўнгги пайтда иғвогардан қилгандинг
халос,
Ҳаётимга бахш этгандинг тинчлик,
ҳаловат.
Яхшилигинг қайтаролмай қарздор эдим,
рост,
Бўйнимда бурч, эзилдим то рўзи қиёмат,
Менинг учун икки олам бўлди бир чақа,
Биласан-ку, қиёмат қарз деган нарсани.
Тушун ахир мени дўстим, қулоқ тут гапга,
Савобим ол, сен ол мендан икки
пайсани!

Далил ҳам ожиз кўринди йигитга. Таклифни у инкор қилади. Ҳамма жойда ҳозиру нозир Тангри икки дўст орасидаги садоқат баҳсидан хабардор.

Кутилмаганда "тепада садо гулдирайди". Бу гулдирос садодан кейин қуйидаги сўзлар эшитилади.

ЙИГИТ:

Тингла, дўстим, келаётир қандайдир
садо!
Бирга ўсдик, бирга майли топайлик
тўзим.

САДО:

Волида-ю падарларга қуллуқ ва раҳмат!
Ташаккурлар бўлсин нурли инсон зотига.
Фикрингизни лекин бу ён буринг бир
фурсат.

Зеҳн солинг гапнинг асл тафсилотига:
Икки дўстнинг садоқати, меҳри, ҳиммати
Коинотнинг қадридан ҳам тургайдир
баланд.

Ҳеч не билан ўлчанмайди дўстлик
қиммати,
Кулатгай у сарҳадларни қудрати билан.
Ҳикоятдан мурод шулким, улуғ муҳтарам
Дўсти содиқ насиб этсин ҳар кимга
ҳар он.

Жаннат ато қилажакман иккингизга ҳам!
Жаннат йўли мана, Сизга очиқ, чароғон.

Фоний дунёда, шоир айтмоқчи, ҳатто у дунёда ҳам ҳасадгўй, иғвогарлар инсонлар бошига чексиз кулфатлар ёғдиришга мойил. Бироқ инсонлар орасидаги дўстлик, садоқат, адолат туйғуси одам бошига кўп машаққатлар соладиган ҳасадгўйлар, иғвогарлардан устун ва улуғдир. Асардан келиб чиқадиган ҳаётбахш ва ўта ибратли хулоса шу.

Матёқуб ҚЎШЖОНОВ, академик

ЭҲТИРОМ

Жаҳон бўлмас муҳорибсиз,
замон бўлмас мухолифсиз,
Яшаб бўлмас бу дунёда
вале шеъру маорифсиз.
Ким айтур энди яйрабсиз,
ким айтур энди ҳорибсиз,
Ҳамон Абдулла Орифсиз,
ҳамон Абдулла Орифсиз.

Туманлар, барча ёмғирлар,
фасллар суҳбати ичра,
Жунунлар, изтироблар ҳам
асрлар суҳбати ичра,
Қасрлар ҳайъати ичра,
вазирлар суҳбати ичра
Аён Абдулла Орифсиз,
ҳамон Абдулла Орифсиз.

Бу йўллардан неча устоз,
неча соҳибқирон ўтган,
Улуғ Шайхзода ҳам Ойбек,
улуғ Ғафур Ғулом ўтган,
Уларнинг ному ёдин ҳам
баётин бардавом этган.
Нишон Абдулла Орифсиз,
ҳамон Абдулла Орифсиз.

Ҳаволар, сарзаминларда
бу шеърий кайфият бордир,
Ватан бордир Ватанда то
бу янглиғ шеърият бордир,
Бу янглиғ шеърият то бор,
Ватанда қадрият бордир,
Макон Абдулла Орифсиз,
ҳамон Абдулла Орифсиз.

Тузумлар узра чақнаб,
кўкда чақмоқларни сўндирган,
Муҳит деворларига дил
билан чечаклар ундирган,
Кўмир дилларни куйдирган,
темир йилларни синдирган
Фиғон Абдулла Орифсиз,
ҳамон Абдулла Орифсиз.

Бу шеърлар янграган уйлар
чироғида Ватан бўлгай,
Уларни ёдлаган авлод
сабоғида Ватан бўлгай,
Дилу жону қабоғи ҳам
қароғида Ватан бўлгай,
Замон Абдулла Орифсиз,
ҳамон Абдулла Орифсиз.

Улуғ кунлар баҳорида,
тирикликнинг наҳорида,
Улуғ эл бирла дардлашган
улуғ зотлар қаторида,
Жаҳон аҳлига юз тутган
бу ўзбеклар диёрида
Жаҳон Абдулла Орифсиз,
ҳамон Абдулла Орифсиз.

Сирожиддин САЙЙИД

Абдулла Орипов шеърларида мен салмоқли фикр ва ҳиссиётчанликни, образларнинг рангинлигини ва янгилигини, зерикарли сўзамолликдан холиликни кўрдим. Шоир сўзнинг тароватини, оламнинг бокиралигини бехато ҳис қилади. Ўзбек шеъриятини янги, катта истеъдод билан табриклаш мумкин.

Қайсин ҚУЛИЕВ

Муҳаммад АЛИ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

РУҲИЯТ ТОНГЛАРИ

Бир минг тўққиз юз олтмиш бешинчи йилнинг январи эди, мен Москвадаги Адабиёт институтида ўқирдим, Тошкентга талабалик амалиётини ўтказгани келгандим. Навоий кўчасидаги 30-уйда учинчи қаватдаги буфетда бир гуруҳ танишлар чой ичиб ўтирган эдик, бир пайт қора палтоли, бошида оқиш кепка (шундай кепка ўша пайт урф бўлганди) бир йигит ёнимиздан ўтиб қолди. Суҳбатдошларим уни кўриб қувониб кетишди ва чойга таклиф этишди. Йигит ёнимизга келиб ўтирди, танишдик, суҳбат қизигандан қизиб кетди. У газеталардан бирида туркум шеърларимни ўқиганини айтиб, улар ҳақида илиқ фикр билдирди. Гапимиз қовушар, ундаги самимийлик, кишини оҳанрабодай ўзига тортувчи бир нима мени ром этди.

— Юринг, бир жойга борамиз! — деб таклиф этди у.

Аспирантлар уйида бизни нозиккина мўйлаб қўйган бир йигит қарши олди. Учовимиз алламаҳалгача гурунглашиб ўтирдик, чақчақлашдик. Мезбон кутилмаган меҳмонларнинг ўзларини эркин ва бамайлихотир тутишларини кўриб, уларнинг бугун шу ерда қолмоқчи эканликларини фаҳмлади. Хонасини бўшатиб, қўшнилардан бириникига чиқиб кетди. Бизлар то тонгга қадар шеър ўқиб, суҳбатлашиб чиқдик, ҳеч уйқумиз келмасди... Ўша йигит — Абдулла Орипов эди... Шунга ҳам ўттиз беш йил бўлибди. Замон чиндан ҳам югурик ва бешафқат! Ана шу ўтган йиллар бизга бугун ўзбекнинг улкан қалбли шоири, улуғсифатлилик касб этиб бораётган оташнафас куйчи Абдулла Ориповни ҳадя этди!

Шоир ўзининг энг яхши китобларидан бирини "Йиллар армони" деб атади. Оҳ, йиллар, йиллар! Ҳар томондан отилган маломат тошлари, фисқу фасодлар, кўнгилга етказилган ноҳақ жароҳатдан қоғозга тушмай қолган дурдона сатрлар, қуюндай ўтган умр... Дарвоқе, шоирнинг ўзи бу ҳақда: "Оҳ, шоир умрига ҳавас қилмагил, У қуюн ичида унган бир дарахт", деб ёзганди. Ҳа, йигирманчи асрдай уч-қуйруқсиз қуюн ичида униб-ўсиб шоир бўлмоқ чиндан ҳам биров ҳавас қилмайдиган машаққату азобдир, ўзини билганга...

Шоирнинг ҳар бир шеъри ҳали эълон қилинмай туриб машҳур бўлиб кетарди. Шуни таъкидлаш жоизки, ҳар қандай шароитда ҳам шоир қалами қалтираган эмас! Унинг шеърларини замон солномаси дейиш мумкин, уларга қараб бемалол замон харитасини чиза оламиз. У ўзининг ажойиб шеърларида бизнинг авлодимиз армонларини, зиддиятларга тўла юрагини очиб берди, интилишу изтиробларини ифода қилди, булар уни ёш кўнгиллар соҳибихтиёрига айлантирди. Учрашувларда давомли гулдирос қарсаклар ҳамиша унинг ҳалвоси эди. Ёрқин ижоди эса шеъриятимиз ривожига катта таъсир ўтказиб келмоқда. Дўстим шеърларини ўқиганимда завқланаман, улар кишида шеъриятга ҳурмат, ҳаётга меҳр-муҳаббат уйғотади, таъсирига тушиб қолганингни билмай қоласан. Бу нарсалар катта шеърият аломатларидир. Бу — адабиётнинг бахтидир.

Абдулла Орипов менинг илк шеърий китобим "Фазодаги ҳислар"нинг дунёга келишида ҳақиқий дўст заҳматини чекди, унга муҳаррирлик қилди, шеърларни тартиблади, таҳрир этди, маслаҳатлар берди, сатрлар қўшди... Умуман, унда ижодкор дўстларга эътибор кучли, ҳамиша улардан бохабар бўлиб туради, илиқ сўзини аямайди. Эсимда бор, "Сарбадорлар" романи "Шарқ юлдузи"да чиқа бошлаган паллалар, дўстим касалхонада даволанар эди, кўргани бордим. Кўришибоқ менга қучоғини очди:

— Ё сиз туя сўйинг, ё мен қўй сўяй! — деди қувониб. — Икки сонда босилганини ўқиб чиқдим, учинчисини кутяпман!

Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Абдулла Ориповнинг ижод чаманида сирлар кўп. Аввало, унда шоирона тафаккур кучли, тафаккур кўзгуси эса тиниқ, жилолар билан безаниб туради. У мураккаб ёзмайди, балки соддаликка интилади, зеро, ҳақиқий истеъдод ҳамма замонларда ҳам шундоқ бўлиб келган — соддалик замирида бутун мураккабликни ифода эта олган! Сўзни қадрлаш шоир учун энг муҳим шартлардан биридир, сўз чиндан ҳам шоирнинг қуроли. Абдулла Орипов мавзу танлашда жуда моҳир, уни англашда, ўқувчига етказа олишда мўъжизаларга эришади. Дарвоқе, унинг учун мавзунинг катта-кичиги ҳам йўқ. Шоирнинг шеърлари фалсафий мушоҳадаларга бой. Салмоқли китобларидан бирига ном берган "Руҳим" шеъри бунга яққол мисолдир. Инсон руҳини кичик бир шеърда бунчалар чиройли ва ёрқин ифодалай олиш улкан истеъдод эгасининггина қўлидан келадиган бир юмушдир. Руҳим камалакдир, уни эса парчалаб бўлмайди, дейди шоир. Шу биргина ўхшатишнинг ўзи ўқувчи кўз ўнгида кенг манзаралар намоён қилади. Камалак етти рангдан иборат, демак, Руҳ ана шу етти, балки етмиш! — рангдан ташкил топади, демоқчи шоир коса тагида нимкосада. Ўн сатрдангина иборат шеърни ўқиб ўқувчи, шубҳасиз, узоқ хаёлларга берилади.

Абдулла Ориповнинг ижоддаги жасорати ҳақида кўп гапириш мумкин. Жаҳон адабиётининг устунларидан бири Данте Алигери ижодига қўл урилганлиги ижодий жасоратнинг алоҳида намунаси, бу шоир истеъдоди кўламининг ниҳоятда кенглигидан далолатдир, бу ҳам аслида "панжага панжа урмоқ"нинг бир кўриниши. Унинг 1981 йили ёзилган "Муаллақ гаплардан сўйлама менга..." деб бошланувчи шеърида катта фалсафий умумлашмалар чиқарилади. Маълумки, бу пайт йигирманчи аср — октябр асри, деган шиор амалда бўлиб, у ҳақда фақат мадҳия-ю мақтовлар ёзилиб, кўкларга кўтарилиб шарафланар эди. Шундай бир замонда Абдулла Орипов қиличнинг тиғидай кескир — (бу муболаға эмас) сатрларни тизади:

Иқбол деб беҳуда
чекасан ёҳу,
Оҳинг бу — фолбиннинг
даракларидир.
Асрим, асрим, дейсан,
асринг нима у?
У — тўзғоқ календар
варақларидир!

Бу сатрларни таҳлил қилиш учун анча вақт лозим бўлар, уларни фақат ўқиш керак ва кўнгил кўзгусидан ўтказиш лозим. Шоирнинг ўқувчига берадиган руҳий мадади ва руҳий озуқаси шулдир. Буларнинг бари, албатта, улкан истеъдод ёлқинлари ва ана шу улкан истеъдоднинг тинимсиз тарбиясию машаққатли меҳнати самараларидир.

Мен дўстим шеъриятининг ашаддий мухлисиман, кўп шеърларини ёд биламан, уларни ўқиганимда ўз ёшлигимни кўргандай бўламан. Ушбу ўтли шеърият ҳақида ёзиш ғоят мароқли бўлса-да, бу кўнгилга ёқадиган юмушдан ўзимни тийиб, дўстим ҳақида бундан ўттиз йил аввал ёзган "Шоирга тилагим" номли мувашшаҳимни келтириш билан қутлов сўзимни якунлашни лозим кўраман.

Аламли ҳаётдан нолиб гоҳида
Боболар кўзига олишарди ёш:
Дунёнинг беқарор қароргоҳида
Умр посангисин босарми ҳеч тош?
Лаълу дур ҳам бунда чорасиз қолур,
Лавозим дегани маъносиз бир гап.
Аммо яшамоқнинг файзи йўқолур
Жаҳон савдосини кетсангиз ўйлаб.
Омади гап эмас, хазинаи ганж,
Нурафшон эрмак бу, буюк бир юпанч:
Озодлик туйғуси дилни яшартсин,
Руҳият тонглардан олсину нафас,
Илҳом моҳпайкари бағрига тортсин,
Фароғат гоҳида сийлаб турсин, Бас!

"Аёл" номли шеър наинки Абдулла Орипов, балки, умуман XX аср ўзбек шеъриятидаги бу муқаддас сиймо шаънига битилган энг гўзал ва шукуҳли шеърлардан биридир.

Бахтиёр НАЗАРОВ

НАВРЎЗ СУРУРИ

Дилтортар манзаралар эса кўнгилга ажиб завқу шукуҳ бахш этади, энг муҳими, сийрат янгиланади, оламга орзиқиб қарашга ўрганасиз.

Бошқа махлуқотлардан фарқли ўлароқ одамзод табиатга ислоҳ киритиш қувватига эга. У тоғу тошни портлатиб, кесиб ўзига қулай йўл-йўлак ясайди... Қамчиқ довонини кўринг. Асрий тоғлар бағри ўйилиб, ичкари кириб кетилади: тепада чироқлар, махсус совутгичлар. Бунақа мўъжизалар аждодларимизнинг етти ухлаб тушига ҳам кирмагандир, эҳтимол?

Бобур Мирзо пойқадами теккан бу тоғ-тошларда замонамиз фарҳодлари таҳсинга лойиқ ишларни амалга ошираётибди. Улкан қурилишлар муқаддимаси айнан тоғлар этагидан бошланаркан.

... Яна бирон соатлардан сўнг Наманганга, у ерда очилаётган қоғоз фабрикасига кириб борамиз. Мақолани нимадан бошласа бўлади? Қайсидир нодир қўлёзмада ўқиганим бор — Шарқ алломалари қоғоз расталарига таҳоратсиз кирмаган эканлар. Негаки, қоғоз фақат саноат маҳсулоти эмас, балки маънавият воситаси ҳамдир. Шу боис улуғ шоирлар қоғоз таърифида шеърлар битишган.

Мана, Наманган. Наврўз нафаси уфуриб турган кўчалар. Дарвозасига "Буюк Британиянинг "Квик стоп групп"компаниясига қарашли "Намбум ЛТД" ёзув қоғози ишлаб чиқариш қўшма корхонаси" деб ёзилган корхона ичкарисида гул ушлаган, атлас кўйлакли қизлар. Меҳмон кутишга чоғланаётган ишчиларнинг либоси ҳам яшил. Бироздан сўнг ҳовлига вилоят ҳокими бошчилигида турли ташкилотлар вакиллари кириб келдилар. Ҳоким ҳам яшил кийимда. Бу ердаги шодиёналар, хуш кайфиятлар ўзаро туташиб, боя зикр этганимиздек, она табиат ила уйғунлашиб кетади.

Дарвоқе, фабрика пештоқига ўзбек мутафаккирининг "Қоғоз бу — донишмандларнинг фикри-зикрини ёруғ жаҳонга тарқатувчи қанотдир" деган ҳикматли сўзлари икки тилда битиб қўйилган эканки, бу ибора биз эшитган нақлларга уйқаш бўлиб чиқди.

Кейинги даврларда мамлакатимизда қоғоз танқислиги муаммоси юзага чиқиб, матбаачилигимиз ривожига ғов бўлаётгани ҳеч кимга сир эмас. Россиядан келтирилаётган қоғозлар нархи баландлиги, бунинг устига йўл харажатлари қўшилаётгани айниқса китоб нашрига салбий таъсир ўтказмоқда. Бу эса маънавият равнақини пасайтираётгани ҳам равшан. Мабодо, ўзимизда кўплаб қоғоз фабрикалари очилса, муаммо хамирдан қил суғургандек осон ҳал этилган бўлур эди. Аммо, бозор иқтисодиёти шароитида бу мушкулотнинг тезда ўз ечимини топмоғи мумкин бўлмаган нарса.

Вилоят ҳокимининг айтишича, мазкур фабрика бундан беш йилча муқаддам ишга тушмоғи керак экан. Бироқ бошқа бир хорижий давлат ишбилармонлари қандайдир сабабга кўра ўз режаларини ниҳоясига етказмаганлар. Дастгоҳлар келтирилган-у жараён таққа тўхтаб қолган. 1999 йилнинг декабр ойида Буюк Британиянинг "Квик стоп групп" компанияси раҳбарлари ўша чала фабрикага қизиқиб, сармоя киритиб, иш бошладилар. Корхонанинг етакчи мутахассислари асосан инглиз тилида сўзловчи ҳиндлардир.

Айни кунда корхонада юз нафар ишчи хизмат қилаётган экан. Ишлаб чиқариш кўлами ошганидан сўнг ишчилар сафи яна юз нафарга ошади.

— Бу русумдаги дастгоҳларда ишлаш мушкул, — дейди фабриканинг бош мененжери жаноб Р.Венкатараман бизга дастгоҳлар русуми, иш мароми борасида маълумот беракан. — Аввало; наманганлик ёшларни ўқитишимиз, малакасини оширишимиз керак. Ана ўшандан кейин ишлаб чиқариш кўлами кенгаяди.

Вижиллаган кимёвий суюқликлар орасидан ўтиб, буғ таратаётган юқори навли оппоқ қоғозларни кўрдик. Энди матбаачилигимизда "Наманган қоғози" деган атама ҳам қўлланилади.

"Квик стоп групп" компанияси президенти жаноб Житендра Пател серғайрат, хушчақчақ йигит экан. Оз гапириб, кўп ишлашни хуш кўради. Маросимда у қисқагина нутқ ирод этиб, биз дастгоҳлар тилида гапирамиз, дегандек меҳмонларни ишлаб чиқариш жабҳасига таклиф қилди.

XXI асрнинг илк Наврўз арафасида, мустақилликнинг ўн йиллигига саноқли ойлар қолган бир пайтда очилган бу қоғоз фабрикаси, улкан бунёдкорлик жараёни дебочасидек туюлади. Демак, водий қайтадан ўз қаддибастини тикламоқда. Сервиқор тоғлардан руҳиятига улги олган забардаст йигитлар ўз сўзларини айтишга чоғланмоқдалар. Бир вақтлар, аниқроғи, бундан 70 йилча муқаддам шу водий фарзанди Абдулҳамид Чўлпон иқтисодни, маънавиятни тараққий эттириш борасида Овруподан ўрнак олиш жоизлигини тўғри таъкидлаган эди. Мана букун шоир орзулари ушалмоқда.

Хулласи калом, шаҳри Наманганга Наврўз шу тариқа кириб келаётгани яхшиликдан дарак. Қарс икки қўлдан чиқади, деганларидек, Оврупода малака ошириб қайтган мутахассисларда рағбат уйғонса ҳали кўплаб саноат корхоналари қад ростламоғи эҳтимолдан холи эмас.

Дов-дарахтлар, гиёҳлар, гуллар бир тарафу ёш наманганликлар юрагидаги шижоат, замонавий дастгоҳ-лар сурони бир бўлиб водий уйғонмоқда. Мудроқ уйқу аввалги асрнинг қават-қаватларида қолиб кетган. Зотан, инсон озодликка эри-шар экан, унинг руҳиятида мамлакатни обод, миллат дилини шод этмоқ ҳаваси жўш уради...

Анжуман ниҳоясига етиб, яна йўлга отланарканмиз, ҳовли саҳнида ҳилпираётган Ўзбекистон ва Буюк Британия байроғи, ёнма-ён отилаётган иккита фаввора чинакам дўстлик, биродарлик рамзи сифатида кўзимизга иссиқ босилади ва истиқболда мамлакатимизнинг буюк келажаги борлигига чин кўнгилдан ишонамиз.

Баҳром РЎЗИМУҲАММАД

Ҳалима НОСИРОВА:

КЎНГЛИМ ТУБИДА АСРАГАНЛАРИМ...

Мустақиллигимизнинг 9 йиллиги арафасида ҳукуматимиз томонидан бетакрор истеъдоди, эл-юрт олдидаги унутилмас хизматлари учун беқиёс санъаткор Ҳалима Носирова "Буюк хизматлари учун" ордени билан мукофотланди. Шу туфайли Станиславский таъбири билан айтганда, "Табиатнинг бетакрор мўъжизаси, Ўзбекистон булбули" хонадонида кузнинг тиниқ ва мусаффо кунларида катта байрам, катта тантана бўлди. Ҳалима опа саҳнага чиқаётгандек ўзларига оро бериб, ясаниб олганлар. Қундуздек қоп-қора сочлари иккита қилиб ўрилган. Ҳалима опадаги ички қувонч уйдагилар — ўғиллари Баҳодирхон акага, қариндош-уруғлари, тутинган қизлари Нафисахон опага ҳам кўчган...

Фурсатдан фойдаланиб Ҳалима опани суҳбатга тортаман... ''Юксак мукофотлар муборак'' дейман хурсандлигимни яширмай.

— Оҳ, қизгинам, Президентимизнинг бундай ишончлари, лутфларидан бошим осмонга етди. Илойим мустақиллигимизга, юртбошимизга кўз тегмасин, юртимиз осмони тиниқ бўлсин, — дея дуо қиладилар опа.

— Ҳалима опа, Сизни санъаткорлар сулоласидан дейишади...

— Отам Мавлавий домла Муҳаммад Носир ўз даврида мадраса кўрган, шоиртабиат, мулойим киши бўлиб, бир фурсат Худоёрхон ўрдасида хизмат қилган. Кейинроқ хон билан ўрталарида келишмовчилик чиқиб, тоғли қишлоққа бадарға этилган. Бобом Муҳаммад Зокирнинг дадамдан ташқари 4 ўғил ва 2 қиз фарзанди бўлган. Амакиларим ҳам билимли кишилар бўлишган. Мен ёшлик давримдаёқ дадамнинг Муқимий домла билан дўст бўлганларини кўп эшитганман, аммам эса Завқий домлага турмушга чиққан.

Онам Хосият Мамаюсуп қизи дадамга иккинчи хотин бўлиб турмушга чиққанда 13 ёшда экан. Замондошлари онамни Алломахон, Аллома ойи деб аташар эди. Чунки онам арабчани билиш билан бирга, лапар, мақол ва маталлар айтишга уста эди. Мен пардада туғилган эканман. Бувимнинг айтишларича, тўққизинчи қиз — "қиёматнинг боласи" деб мени тоғдаги ғорга олиб бориб қўйишган. Бувим йиғлаган қўйи қўй ёғини докага ўраб игна билан тешиб оғзимга солиб қўйган экан. Шу тахлит мени бир кеча ғорда қолдиришган. Отамнинг қариндошларидан баъзи тили ботирлари онамга:"Қиз нимага керак? Эрингга ўғил туғиб берсанг бўлмайдими?", деб ошкора пичинг ҳам қилишган экан. Онамнинг нолалари

Давоми 4-бетда

Кўнни кўрганлар ҳузурида

Ҳалима НОСИРОВА:

КЎНГЛИМ ТУБИДА АСРАГАНЛАРИМ...

Бошланиши 3-бетда

бағриларини ўртаб эртаси куни амакиларим бориб ғорнинг оғзини очиб қарашса, латта сўрғични эмиб ётган эмишман... Айтишларича, ёшлигимдаёқ овозим ниҳоятда ўткир бўлган экан. Йиғлагудек бўлсам, маҳаллани бошимга кўтарар эканман. Шунинг учун ёшлигимда қўни-қўшнилар мени "Дўлхон", деб аташарди. Онам ҳам "Дўлхоним" деб эркалардилар.

Дадам ҳаммамизни ўқитишга ҳаракат қилди. Дадамнинг халқ қўшиқларини хиргойи қилиб юришлари ҳали-ҳали қулоқларим остида жаранглаб туради. "Ёввойи ушшоқ"ни дадам шундай завқ билан берилиб айтардики...

Отам Ҳожархон исмли ўгай опамни Қўқондан 60-70 чақирим нарида - Бағдодда яшовчи бир қари кишига эрга бериб юбордилар. У кишининг оти Ҳамид эди. Ҳамид поччам саидлардан бўлиб, улардан икки фарзанд — Комилжон ва Фотима дунёга келган.

Рисолат ва Адолат исмли опаларим Марғилонга қочиб кетганлар. Улар мусиқа чалиб, ашула айтишни яхши кўришарди.

Шу йиллари очарчилик бошланиб кўплаб кишилар шишиб ўлди. Отам ҳам бизларни тақдир ҳукмига ташлаб дунёдан ўтди. Ўгай опаларимнинг эрлари отамиз вафотидан сўнг биз яшаб турган уйни тортиб олишди.

Ўша йили онамиз бизни меваларнинг довуччаси, турли илдизлар билан боқди. ''Нон'', ''нон'', деб ўлиб қолган одамларни кўрганман.

Адолат опам Марғилонда машҳур ашулачи бўлди. У 20 - йиллари "Тановар"ни яратди. Ўзганга бориб, "Ўзганча тановар"ни ижро этди. Одамлар "Тановар"нинг икки хилини билади. Мен беш-олти хилини биламан. Адолат опам тўрт хилини яратган. Яшин домла мен яратган "Тановар"нинг биттасини "Бўрон"да ишлатган...

Муҳаммад Расул, Муҳаммад Набий исмли укаларим бор эди. Ҳожар барно, Ойша бодом опаларимнинг, Муҳаммад Расул инимнинг фарзандлари менинг йўлимни танлашди, эл таниган санъаткорлар бўлиб етишишди. Булар — раққоса Клара Юсупова, хонанда Розия Юсупова, профессор Офелия Юсупова, актёр Элёр Носиров ва бошқалар...

— Гапингиздан кўриниб турибдики, биринчи устозингиз дадангиз Мулла Муҳаммад Носир бўлган экан-да.

— Тўғри, биринчи устозим деганда дадам, амакимларим кўз олдимга келади. Лекин Ҳалима Носирова бўлиб халққа танилгунча кўплаб устозлар таълимини олганман. Ахир, айтадилар-ку: "Яхши бузоқ икки онани эмади", деб. Ҳаёт йўлимда жуда кўп беназир устозларни учратдим. Мен уларнинг ҳар биридан санъатнинг, ҳаётнинг ўзига хос сирларини ўргандим. Лекин жамалак сочли давримдаёқ хотирамда бир умрга муҳрланиб қолган Назирхон ая, Ўғилхон аяларнинг халқ йўлидаги қўшиқлари мени ҳали-ҳануз ҳаяжонга солади. Уларнинг чилдирма-ю найни чалиб, дутор чертиб миллий халқ қўшиқлари, лапару ''ёр-ёр''ларини ўзига хос ширали овозларда айтишгани борлиғимни ларзага солгани аён. Мен Ўғилхон аядан ҳам, Назирхон аядан ҳам ашула айтиш сирларини ўрганганман.

Эсимда, ёш қизалоқ давримда хотин-халаж аёллар учун алоҳида қурилган ташқи-ички ҳовлили хонадонларда тўпланишар, Қуръон тиловат қилиб, мавлуд ўқишар, кейин ўйин-кулги қилишарди. У пайтда бу хонадонларда бирорта эркак зоти кўринмасди. Қаерда меҳмондорчилик ёки зиёфат бўлса Ўғилхон ая, Назирхон аялар ҳозир бўлишар, Ўғилхон ая чилдирмани чалиб, эркакларнинг товушига ўхшаган йўғон, аммо товланувчан овозда "Ёр-ёр" ёки бошқа бирор халқ ашулаларини ёниб, жўшиб, ашула маъносига мос ҳолда сакраб-сакраб муқом билан куйларди. Назирхон ая ҳам мусиқа чалиш, халқ ашулаларини, лапарларини айтиш борасида ўзларига хос бир олам эдилар. Ўша аёлларнинг даврасида онаси ҳамроҳлигида 14-15 ёшлардаги бели ниҳоятда хипча, қизил духоба нимчаси ўзига хўп ярашган, ниҳоятда гўзал қиз бўларди. У халқ ашулалари, "Ёр-ёр" ва лапарларга шундай чиройли ўйин тушардики, бундай ўйинчини ҳалигача кўрмаганман. У бир ернинг ўзида тик турганча гўзал, жозибадор рақс ижро этар, мусиқага мос ҳаракатлар қилиб орқасига эгилган кўйи тоғорачадаги сувга боши билан шўнғир ва оғзи билан у ердаги тангаларни ола оларди. Томошабин хотин-қизлар унга аталган пулларни унинг нимчасининг чўнтагига солишар, шу сабабли уни "Чўнтакли бола", "Чўнтак бачча" дейишарди.

У вақтлар ўйинчилар асосан эркаклардан бўларди. Қистир-қистирлар умуман йўқ эди. Кейинчалик эркаклар тўпланадиган жойларда Ўғилхон ая ҳам, Назирхон ая ҳам саҳнада парданинг орқасида туриб чилдирма чалиб ашула айтадиган бўлишди. У кишиларнинг алоҳида извошлари бўларди. Ким уларни ҳақорат қилса 3 кунга қамаларди.

Ўғилхон ая: — Ҳалима, бизларга қўшил. Биз тоза одамларимиз, — деганлар. Лекин мен кўнмаганман. Ўғилхон аянинг тақдирлари аянчли бўлди. Чилдирмани қиздираман деб, олов ёнида турган керосинга тегиб, ёниб кетганлар...

— Ҳалима опа! Санъатга, катта санъатга қандай кириб келдингиз?

Янглишмасам, Сизни, Ҳакима Хўжаевани ва кейинчалик тилшунос олима бўлиб танилган Хосият Комиловани ўзбек аёллар матбуотида ўзига хос из қолдирган Собира Холдорова 1923 йили Тошкентга Ўлка хотин-қизлар маорифи институтининг тайёрлов курсига олиб келган. Ўзлари эса маориф институтига ўқишга кирганлар. Шундайми?

— Тўғри, Собирахон Холдорова биз уч қизни Қўқондаги Комил қори мадрасасининг ҳужрасидан Тошкентга, Ўлка хотин-қизлар маорифи институтининг тайёрлов курсига қизил вагонларда олиб келди. Тошкентда бизларни яхши кутиб олишди.Курс мудираси Саодатхоним Еникеевадан мен пианино чалишни, татарча қўшиқ айтишни ўрганганман. 9-10 ёшлик вақтим бир пиесада ўғил бола ролини ўйнаганман...

1923 йили Миронов деган одам биринчи марта менинг овозимни ёзиб олди. У киши мусиқа дунёсининг, халқ куйларининг билимдони эди.

Мени Тошкентга олиб келган Собира Холдоровадан ҳамда биз — қизларга меҳрла боқиб, пешонамизни силаган ва биринчи бўлиб фортепиано чалишни, қўшиқ айтишни ўргатган Саодатхоним Еникеевадан умрим бўйи миннатдорман.

Кейинчалик ўзбек театри асосчилари — Маннон Уйғур, Чўлпон бир гуруҳ ёшларни Москвага, Бокуга ўқишга юборишга бош-қош бўлишди. Мен 1924 — 1927 йиллар Боку театр техникумининг ўзбек гуруҳида Зуҳур Қобулов, Сайфи Олимов, Карим Ёқубий, Раҳмонберди Бобожонов, Қизил Тонг, Назира Алиева, ёшликдаги дугонам Ҳакима Хўжаева билан бирга ўқидим. Мирсайфиддин Кирмоншоҳли, Шавкат Мамедова каби етук санъаткорлардан сабоқ олганман. Озарбойжонда операнинг тараққиётини кўриб миллий операга ҳавасим ортган. Озарбойжон қизи Гулчеҳрани, Гултегинни ўйнаганман. Гуруҳимизнинг бошлиғи Зуҳур Қобулов Озарбойжонда гўзал бир озор қизига уйланди. У ҳам режиссёр, ҳам ташкилотчи эди. Карим Ёқубий билан бирга студия ташкил этганди. Мен ўзаро суҳбат чоғида уларга Чўнтак бачча, Ўғилхон ва Назирхон аялар ҳақида гапириб бергандим. Ўқишни тугатиб, Самарқандга қайтганимиздан сўнг Карим Ёқубий Чўнтак бачани топиб унга уйланди. Икковлари уч-тўрт фарзандли бўлди. Чўнтак бачанинг асл исми Беданхон эди. Беданхон кейинчалик Қўқон театрининг актрисаси бўлиб, кўплаб ёш актрисаларни тарбиялади.

— Ҳалима опа, сиз шеър ҳам ёзар экансиз. Айтинг-чи, қачондан буён шеърият билан ошносиз?

— Ўзбек хотин-қизлари маорифи институти қошидаги мактабда ўқиб юрган кезларим Муқаддамхон деган дугонам бўларди. Унинг эри, акаси катта мусаввир бўлишган. Баҳор чоғи томларда лолалар, чучмомалар очиларди. Биз томга чиқиб шеър ёзардик. Шу-шу, шеър машқ қилиб келаман.

Назар ҳам солмадингиз,
кўздан оққан бу ёшимга,
Куларсиз қаҳ-қаҳ айлаб,
сочим оқин бўёшимга,
Бировлар қилмиши билан
мени асло ишим йўқдир,
Сочим оқин бўёшим ҳам
муносибдур бу ёшимга.

Бу шеърни 1986 йили ёзганман. Лоф эмас, тўрт-беш папка шеърларим бор.

— Халима опа, Сиз ўз замонасининг машҳур кишисининг умр йўлдоши бўлгансиз. Шеърларингизни тўплам қилиб чиқаришга қурблари ҳам етарди-ку...

— Улар: Сиз артистсиз, артистлигингизни қила беринг, дердилар.

— Санъатни, шеъриятни нозик тушунишингиз Сизни йигирманчи йилларнинг таниқли намоёндалари билан ҳамнафас, ҳамкор қилган экан-да?

— Нимасини айтасиз... 1926 йили биз Бокуда театр техникумида ўқирдик. Ўша йили ёзда Чўлпон Бокуда бўлиб, бизнинг иштирокимизда қўйилган Жаъфар Жабборлининг "Ойдин" фожиасини, Узайр Ҳожибековнинг "Аршин мололон" спектаклини томоша қилди. Кейинчалик бизнинг ютуқ-камчиликларимиз ҳақида матбуотда мақолалар билан чиқди.

1928—29 йиллари мен Самарқанднинг "Қўшҳовуз" маҳалласидаги Чўлпон домланинг уйларида деярли бир ярим йил яшадим. Аёллари Солиҳахон билан она-боладек эдик. Мени бошимни ювиб сочларимни майда қилиб ўриб қўярдилар.

Чўлпон домланинг ҳовлиларига ўша даврдаги таниқли ёзувчилар, шоирлар, артистлар, режиссёрлар келиб туришар, театр, шеърият мавзуларида суҳбат қуришарди. Мен Чўлпоннинг жуда кўп шеърларини ашула қилиб айтганман. Шу йиллари Чўлпонга "миллатчи" деган айб қўйилган эди. Шу сабабли, шеърларини ёстиқнинг ичида сақлар эди. Қатағон йиллари Чўлпоннинг қанча-қанча шеърлари кўрпа-тўшаклар ичида ёниб кетди.

Чўлпон менинг санъатдаги ҳар бир қадамимни, ҳар бир муваффақиятимни зимдан кузатганлар. Машҳур актриса бўлишимга оғаларча ёрдам берганлар.

Бир шеърларида:

"Ҳалима! Кўп кўнгилларнинг
аламлар таржимонидир.
Ҳалима! Қанча жонларнинг
қизарган лола қонидир,"

деб ёзганлар.

— Яшин домлага қачон турмушга чиққансиз?

— Яширмайман, менга бир қанча шоир, ёзувчи ва актёрлар харидор бўлишган... Аммо тақдир мени Яшин домлага лойиқ кўрди. Тўхтасин Жалилов бошлиқ бир гуруҳ кишилар 1929 йили келиб мени Чўлпоннинг уйидан мажбуран Андижонга олиб кетишди. Ўша йили 22 апрелда турмуш қурдик.

Мен санъаткорман, ашула айтаман. У киши драма, шеър, пиеса ёзади. Бундай олганда, мен қўшиқ куйлайман, шу билан уларга халақит бераман, у кишига эса тинчлик керак.

Шундай бўлса-да, бир-биримизга малол келмай салкам 70 йил бирга яшадик. Ўғилли, қизли бўлдик. У киши билан биринчи маротаба "Аршин мололон"ни биргаликда таржима қилганмиз. Улар ёзган бир қанча саҳна асарларининг қаҳрамони ролларини ўйнаганман.

Эҳ-ҳе, бу узун ҳаётимда нималар бўлмади. Эсдаликларим, кўрган-билганларим шунчалик кўпки... — *опа шундай деб бир сўлғин ''уҳ'' тортдилар ва гапида давом этдилар:*

Эй Ҳалима! Минг балоларни
кўриб бўлдинг бетоб,
Ўз ҳаётинг гар ёзолсанг, бўлгуси
юз минг китоб...

— Ҳалима опа! Сиз биринчилардан бўлиб мусиқали драма ижрочиси, миллий мумтоз қўшиқлар, мақомлар ҳофизаси, опера санъатининг юлдузи сифатида машҳур бўлгансиз. 19 ёшингизда "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист'', 24 ёшингизда "Халқ артисти" бўлгансиз, 27 ёшингизда Давлат мукофотини олгансиз. Яна, сиз она ва рафиқа бўлгансиз. Бу каби фидокорлик сизни толиқтирмаганми?

— Мен спектаклларда жону дилим билан образга кириб кетардим. Ҳолатдан чиқа олмасдим. Санъатдан қочиб кетиш мумкин эмас. Кирдингми, у ерда бир умр қолиб кетасан...

Мусиқали драмада ўйнаш сирларини Бокуда ўрганиб қайтган бўлсам, ўзбек мумтоз қўшиқларини, мақомларни Мулла Тўйчи Тошмуҳамедов, Хожи Абдулазиз Абдурасулов, домла Ҳалим Ибодов, Рисқи Ражабий, Абдуқодир Исмоилов, Мадаминжон ака, Тўхтасин Жалилов, Назирхон ая, Шерозий, Ҳайит охун, Давлат охун ва озарбойжонлик Шавкатхонимдан ўрганганман.

Тўққиз ёшдан саҳнага чиққанман. 12 ёшимда Боку театр техникумида, 15-16 ёшимда Маннон Уйғур ташкил қилган Ўзбек драма театри — ҳозирги Ҳамза номидаги Академик театр саҳнасида Узаир Хожибековнинг "Аршин мололон"ида Гулчеҳра, Жаъфар Жабборлининг "Ойдин" фожиасида Ойдиннинг хотини Гултагин, Гоголнинг "Ревизор"ида Мария Антоновна, Ғулом Зафарийнинг "Ҳалима"сида Ҳалима, Алишер Навоийнинг Хуршид сценарийси асосида яратилган "Фарҳод ва Ширин","Лайли ва Мажнун" драмаларида Ширин ва Лайли образларини яратдим. Сўнгги икки ролни 1929 йили ташкил этилган мусиқали театр саҳнасида ўйнаганман.

1930 йили Москвада бўлиб ўтган иттифоқ халқлари театрлари биринчи олимпиадасида миллий театрлар санъаткорлари ўз санъатларини намойиш қилиши керак эди. Фестивалга Муҳиддин Қори Ёқубов, Маннон Уйғур, Аброр Ҳидоятов, Лутфихоним Саримсоқова, Замира Ҳидоятовалар билан бирга мен ҳам бордим.

Ой-куним яқин эди. Саҳнада ашуланинг авжини шундай олдимки... Мени зудлик билан туғруқхонага олиб кетишди, — лекин кеч бўлган экан. Ҳалигача дунёга келиб, дунёни кўрмай кетган норасидам олдида ўзимни гуноҳкор сезаман. Қандай қилай, у пайтлари жуда ёш эдим. Катта ашула айтишим мумкин эмаслигини билмасдим.

Ўша йиллари саҳнага Муҳиддин Қори Ёқубов билан чиқардим. Қори ака: "Ҳалима, ўзбек артистларининг нималарга қодир эканликларини саҳнада кўрсатмасак, мусиқали драма ярата олмаймиз", дердилар. "Фарҳод ва Ширин"да Ширин, "Лайли ва Мажнун"да Лайли, "Гулсара"да Гулсара ролларини Муҳиддин Қори Ёқубов, Бобораҳим Мирзаев, Карим Зокиров каби буюк артистлар билан ўйнаганман. Муҳиддин Қори Ёқубов жуда ҳалол одам эди. Замона зайли билан у инсон бошида ҳам кўп қиличлар синди. Қори акага Луначарский "Гумбурлаган овоз" деб таъриф берган.

1934 йили ўғлим Баҳодирхон туғилди. Лекин мен артист сифатида саҳнани бир нафас ҳам тарк этмадим. Менинг опера артисти бўлишимни дастлабки ўзбек актрисаларидан бири, ноёб талант соҳибаси, санъат йўлида барвақт шаҳид кетган Турсуной Сайидазимова башорат қилган эди.

1926 йили Бокудан Тошкентга таътилга келган вақтимда Турсуной Сайидазимова билан танишдим ва яқин дўст бўлиб қолдик. Ўшандаги суҳбатларимиздан бирида мен унга ўзимнинг энг яхши кўрган ашулаларимдан бирини айтиб берганимда у берилиб тинглади ва "Сен ашула айтишға ўқишинг керак. Сендан опера артисткаси чиқади, ажойиб овозинг бор", деди.

Шу кишининг маслаҳати туфайли 1934 йили Москва консерваторияси қошидаги ўзбек опера студиясида ўқидим. Алишер Навоий номидаги опера ва балет театри ишга тушгач, 1939 йили шу театр саҳнасида биринчи бўлиб М.Ашрафий ва С.Василенконинг "Бўрон" операсида Норгул образини ижро этдим. Кейин эса Р.Глиер ва Т.Содиқовнинг "Лайли ва Мажнун" операсида Лайли партиясини талқин қилдим. Ижро этиш маҳоратим юқори баҳоланиб, Давлат мукофотига сазовор бўлдим.

1937 йилги Москва декадасида Хуршиднинг "Фарҳод ва Ширин" мусиқали драмасида Ширин, Комил Яшин, М.Муҳамедов билан ҳамкорликда ёзган "Гулсара" драмасида Гулсара ролларим учун Халқ артисти деган номга сазовор бўлдим.

Лекин ўша пайтдаги ҳолатим мени ҳали-ҳануз ларзага солиб келади. Тошкент вокзалида биз — санъаткорларни халқимиз олқишлаб кутиб олди. Сиртим кулади ичим тўла дард. Ахир айнан ўша кунлари Файзулла Хўжаев, Акмал Икромов, Абдулла Қодирий, Усмон Носир халқ душманлари деб, эълон қилинган эди-да. Ичимга чироқ ёқса ёримайди. Ўша даврдаги суратларимни кўрсангиз биласиз, етти кун ич-этимни еб, озиб- тўзиб, ичимдан куйиб қоп-қора бўлиб кетганман.

—Сиз ҳақингизда жуда кўп китоблар, монография ва мемуарлар ёзилган. Қизил салтанат йиллари ўзингиз ҳақингизда ёзилган китоблардан кўнглингиз тўлганми?

— Тўлган дея олмайман. Чунки кўп факт ва далиллар бир ёқлама бўлиб, айниқса, таржимаи ҳолмга оидларидан кўнглим тўлмаган.

— Ҳалима опа, сиз миллий қўшиқларимизнинг, мақомларимизнинг уста ижрочиси бўлгансиз. Бу ашулаларни ҳозирги айрим ёшлар микрофон, овоз кучайтиргичлар билан зўрға ижро этаяпти...

— Халқ ашулаларини, мумтоз қўшиқларни, мақомларни, лирик-драматик ашулаларни куйлаш менинг жону дилим эди. "Тановар", "Дугоҳ", "Сегоҳ", "Қорабоғ шикастаси", "Ушшоқ", "Чоргоҳ", "Муножот", "Гулёр", "Феруз", "Найларам", "Наво", "Кел эртароқ", "Чаман ичра", "Фиғон" каби ўнлаб ашулаларни қиёмига етказиб ижро этишимда Домла Ҳалим Ибодов, Мулла Тўйчи ҳофиз, Муҳиддин Қори Ёқубов, Шавкатхоним Мамедова, Бобораҳим Мирзаев ва бошқа халқимизнинг етук фарзандлари (илоҳим, Оллоҳ раҳмат қилсин уларни) устозлик қилишган.

Мақомларга келсак, бизнинг мақомларимизнинг 10га яқин тури бор. Афғонларнинг, озарбойжонларнинг, уйғур ва тожикларнинг ҳам ўз мақомлари бор. Мақомни фақат эшитиш керак. Мақомни ҳаммага ҳам ўргата бермаслик керак. Айрим ёшлар мақомни бузиб айтмоқдалар.

—Сиз саҳнадан ташқари кинода ҳам рол ўйнагансиз. Сизнинг кинога муносабатингизни билмоқчи эдим?

— Умуман кинога, кино санъатига ижобий қарайман. 1927 йили ишланган овозсиз кинода 9 ёшли эрга берилаётган қиз образини яратганман. Кейин ҳам бир қанча филмларда рол ўйнадим. Лекин кинода омадим юришди дея олмайман. Менга кинода жой бўлмаганлиги сабабли кўпроқ ашула билан овора бўлганман. Киночилар менга бошқачароқ қарашган. Малик Қаюмов, Мукаррама Турғунбоева, Галия Измайловалар ҳақида ҳужжатли филмлар яратилгани ҳолда мен четлаб ўтилдим. Ҳеч бир ерда мен иштирок этган ҳужжатли филм йўқ. Ваҳоланки, Катта Фарғона канали, Тошкент, Чирчиқ, Лағон каналлари, Каттақўрғон сув омбори, Фарҳод ГЭСи қурилишларида, Қарши, Мирзачўл, Жиззах чўлларини ўзлаштиришда, уруш йиллари Кавказ ва Москва остонасида санъатим билан хизмат қилганман.

— Ҳалима опа, мен сизни санъатимизнинг порлоқ юлдузи бўлган деб ўйласам, юрагингизда шундай дардларингиз ҳам бор экан-да?

— 1945 йили Москвада менинг номзодимни академикликка қўйишди. Кейин ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ мени 20 йилдан ортиқ ишлаган ўрнимдан бўшатишди. Боя айтганим концертларимни, мақом айтишимни маън қилишди. Академик театрдан Театр институтига (5.000 сўмлик ойлигим ўрнига 1000 сўм маош билан) ўтказишди.

1964 йили 150 сўм нафақа билан пенсияга кузатишди.

— "Юк кўтарган юзага чиқади" дейишади...

— Нимасини айтасиз. Зукко Президентимизнинг назарлари биз сингариларни кўздан қочирмади. Анча йиллардан бери ҳувиллаб ётган қалбимнинг бўшлиқларини тўлдирди. Бу заки инсонни Оллоҳнинг ўзи бизларга марҳамат қилди. 5-10 йил ичида улар қилган яратувчилик ишларини бирон-бир раҳбар амалга ошира олган эмас. Илойим, тану жонлари соғ бўлиб, халқимизни эзгулик сари етаклайверсинлар.

— Самимий суҳбатингиз учун ташаккур!

Марҳамат АЛИМОВА ёзиб олди

Дунё — кенг...

"ОХИРЗАМОН" БЎЛГАНМИДИ?

"Сайенс" ("Фан") журналида эълон қилинган мақолада америкалик олимлар бу саволга аниқлик киритишга уринишган. Олиб борилган кўплаб тадқиқотлар кўҳна Заминимизда бир неча марта коинот миқёсида беҳад улкан фалокатлар рўй берганини кўрсатди. Анча шов-шувларга сабаб бўлган мазкур мақолада Ернинг комета ёки астероидлар билан тўқнашуви мислсиз ҳалокатларга олиб келгани ҳақида сўз юритилади. Бундай осмон жисмларининг диаметри 6 километрдан 12 километргача бўлган. Мақола муаллифлари бундан 250 миллион йил олдин юз берган ана шундай ҳалокат оқибатида вулқонлардан отилган кучли лавалар жуда катта ҳудудларни қоплаган. Ҳозирги Сибир ерлари ўн метр қалинликдаги куйиндилар тагида қолган. Оқибатда сайёрамиз юз йиллар мобайнида қоронғулик қаърида қолиб кетган, тирик жонзотларнинг тўқсон фоизи, ўсимлик дунёсининг етмиш фоизи ҳалокатга юз тутган. Бугун қолдиқлари асрий музликлар тагидан топилаётган динозавр сингари Ер юзидан йўқолиб кетган антиқа жонзотларнинг ҳалокати сабаблари ҳам ана шундай ҳодисаларга боғлиқ деб қаралмоқда.

Бироқ бундай мислсиз ҳалокатлар тирикликка фақат офат келтирмаган, балки ердаги ҳаёт ривожини ниҳоятда жадаллаштириб юборган, дейди профессор Луан Беккер. Табиатдаги кучли ва чидамли мавжудотларгина яшаб қолишга муваффақ бўлган. Натижада ҳайвонот ва ўсимлик дунёсида бутунлай янги турдаги жонзотлар пайдо бўлган. Тахминан 65 миллион йил олдин Мексикадаги Юкатон ярим оролига тушган улкан астероид ер юзида динозаврларнинг батамом қирилиб кетишига олиб келган. Америкалик олимларнинг тахминича, ҳар неча юз миллион йилда рўй берадиган ана шундай мислсиз ҳалокатлардан кейин кечадиган улкан ўзгариш ва тезкор ривожланиш жараёни ер юзида одамнинг пайдо бўлишига ҳам бевосита алоқадар экан.

ОЛТИТАДАН БИРИ БОЙ

Дунё мамлакатларидаги халқларнинг турмуш даражаси бу давлатларда ишлаб чиқарилган ички ялпи маҳсулотнинг киши бошига қанчадан тўғри келишига қараб белгиланади. Бу асосий иқтисодий кўрсаткич ҳисобланади. Жаҳон банкининг ҳисобича, бу кўрсаткич Америкада киши бошига 30 минг долларга тўғри келаркан. Европа давлатларида 20-25, Греция, Тайбэй ва Жанубий Кореяда эса 10-12 минг долларга тенг экан. Агар ер юзида 6 миллиард аҳоли истиқомат қилишини назарда тутсак, шундан атиги 1 миллиарди ички ялпи маҳсулот ҳажми киши бошига 10 минг доллардан ортиқ тушадиган мамлакатлар фуқароларидир.

Россиялик таниқли иқтисодчи А.Аганбегян "Труд" газетасига берган интервьюсида ички ялпи маҳсулотнинг киши бошига тўғри келиши даражаси бўйича Россия 60-ўринларга тушиб қолганини баён қилади. Айни пайтда Россия аҳоли соғлиғини сақлаш даражаси бўйича жаҳонда 123-ўринда экан. Америкаликлар соғлиқни сақлаш учун бир одамга 300 доллар сарфласа, Россияда бу 3 долларни ташкил этаркан. Бундай иқтисодий танглигининг сабабларини изоҳлаб, А.Аганбегян Россиядаги солиқ тизими тадбиркорликнинг ривожига тўсиқ бўлаётганини таъкидлайди. Солиқ йиғимларининг 8 фоизи аҳолидан олинаётган бир пайтда, 92 фоизи тадбиркорлардан ундирилаётгани тадбиркорликнинг оёғига тушов бўлаётир, дейди олим.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси ёзувчи **САЙЁР (Сайёрпўлат Файзуллаев)** вафоти муносабати билан марҳумнинг оила-аъзолари ва дўст-биродарларига чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

ФАҚАТ БИР КУН!

"ХАЛҚЛАР ДЎСТЛИГИ" САРОЙИДА

14 АПРЕЛ КУНИ

Хушовоз хонанда, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист

Маҳмуджон АЗИМОВ

иштирокида

"Аждодлар руҳини шод этайлик"

номли театрлаштирилган катта концерт бўлади.

Дастур меҳмонлари:
Ўзбекистон халқ артистлари —
Ёқуб АҲМЕДОВ,
Муҳаммадали АБДУҚУНДУЗОВ,
Эркин КОМИЛОВ,
Теша МЎМИНОВ,
Афзал РАФИҚОВ,
таниқли шоира
Турсуной СОДИҚОВА

Дастурни Ўзбекистон халқ артист ***Мирзоҳид РАҲИМОВ*** *ва Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист* ***Зуҳра АШУРОВА*** *олиб борадилар.*

Концерт соат 19.00 да бошланади.
Чипталар "Халқлар дўстлиги" саройи кассаларида сотилмоқда.

Маълумот учун телефонлар:
45-92-51, 56-14-02, 56-55-14.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, Котибият — 133-49-93
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-58-49 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Наср ва назм бўлими: 136-56-50

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Беккул ЭГАМКУЛОВ
Саҳифаловчи — Илҳом ЖУМАНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди — 20.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г. — 2009. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—7243.